Az európai kaland

Az egységesülő Európa történelme és értékei

EUbyCITIZENS

Co-funded by the
Europe for Citizens Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

ÖSSZEFOGLALÓ

Bevezető ... 6
Köszönetnyilvánítás ... 10
A szerzők ... 10
Első rész – A közös kulturális gyökerektől az Európai Unióig ... 12
1 – Európa görög-római és zsidó-keresztény gyökerei ... 15
A görög –római gyökerek ... 15
A középkori Európa és a kereszténység ... 16
2 - Európa, az örök kulturális olvasztótégely ... 19
Szellemi gazdagodás és kreativitás ... 19
Vallásháborúk, dinasztiák közötti viszályok, a modern állam születése ... 20
3 – A nemzetek kora és a nacionalizmus mellékhatásai ... 23
Demokrácia és a nemzetek ... 23
A nacionalizmus és imperializmus mellékhatásai ... 24
4 - Paradigmaváltás: új rendszer Európa számára ... 27
Béke, jólét és emberi jogok ... 28
Záró gondolatok: Európa válaszút előtt ... 30
Irodalomjegyzék ... 31
Második rész – Európai értékekre épülő európai közösség ... 32
1 – Milyen értékek határozzák meg Európát? ... 34
Az egyén szabadsága és felelőssége – a demokrácia alapkövei ... 35
Szolidaritás, emberi méltóság és igazságosság ... 35
2 – Az Európai Unió Alapjogi Chartája: jogi eszköz az alapértékek szolgálatában ... 36
A Chartába foglalt jogok hat fő kategóriája ... 36
A Charta hatálya ... 39
3- Értékek a gyakorlatban: konfliktus és kompromisszum ... 41
Méltóság és szabadság ... 41
Irodalomjegyzék ... 43
Harmadik rész – Az európai kaland ... 44
1 – Az európai közélet ... 46
Képviseleten és részvételen alapuló demokrácia ... 46
Civil szervezetek ... 47
Szociális partnerek ... 48
Helyi tájékoztató irodák és az Európáról folytatott vita helyszínei ... 49
2- Európai szervezetek: Az Európa Tanács és az Európai Unió ... 51
Az Európa Tanács ... 51
Az ESZAK-tól az EU-ig ... 52
Uniós intézmények a Lisszaboni Szerződés alapján ... 54
Tanácsadó szervek ... 58
3 – Az Európai Unió hatáskörei és döntéshozatali eljárásai ... 60
Az Európai Unió hatáskörei ... 60
Uniós döntéshozatali eljárások ... 61
4 – Az Európai Unió eredményei ... 63
Az Európa 2020 stratégia ... 63
Mobilitás és képzés ... 64
A polgárok Európája ... 66
Kultúra ... 66
Európa a mindennapokban ... 66

BEVEZETŐ

A legtöbb európai iskolában mintha ma sem fektetnének elég hangsúlyt az összeurópai kérdésekre. Bár az Európai Unió tagországaiban az uniós jogszabályok és programok egyre nagyobb hatással vannak a mindennapjainkra, azonban az oktatási rendszerek általában csak az adott nemzeti nézőpontot tükrözik.

MIÉRT FONTOS, HOGY AZ ÖSSZEURÓPAI KÉRDÉSEK IS MEGJELENJENEK A TANANYAGBAN?

Ennek két fő indokát látjuk:

- Először is az 1992-ben aláírt Maastrichti Szerződés új politikai egységet teremtett a tagállamok számára – létrehozta az Európai Uniót. Ezzel egy időben pedig bevezette az uniós polgárság intézményét annak meghatározásával, hogy „*uniós polgár mindenki, aki valamely tagállam állampolgára*". Az uniós polgárság kiegészíti a nemzeti állampolgárságot, nem lép annak helyébe.

Mindez azonban csak semmitmondó jogi finomság marad, ha a polgárok nem tudnak felelősséget vállalva, aktívan részt venni a közéletben. Ehhez pedig bizonyos fokú képzés és tudás szükséges. A polgároknak ismerniük kell jogaikat és kötelezettségeiket. Még ha alapvető szinten is, de valamennyi elképzelésük kell, hogy legyen az intézményi keretekről és a mindennapjaikat érintő fő szabályokról. Ennél is fontosabb, hogy megértsék, mi célból és milyen okok miatt jött létre az EU, illetve annak szervezetei.

A demokrácia alapfeltétele, hogy a polgárok tisztában legyenek a fő kérdésekkel. **Azonban senki sem születik polgárnak, aki már tudatában van a felelősségének; polgárrá csak válhatunk. Európának pedig erre a tudatosságra van szüksége, mégpedig mindannyiunk részéről.**

- Másodsorban az uniós polgársághoz bizonyos fokú tudás szükséges ahhoz, hogy a polgárok – saját érdekükben és saját javukra – megértsék, mitől és hogyan működik Európa. Függetlenül attól, hogy szeretjük-e vagy sem, ma mindannyian európai keretek között élünk. Európában dolgozunk, utazunk vagy házasodunk. Az európai szabályozás iparágtól függetlenül mindenkit érint, ezért szükséges, hogy mindenki megfelelő alap- és középfokú oktatásban részesüljön.

Nem vitás, hogy néhány kiválósági központ (nagyhírű egyetemek és főiskolák, magániskolák, stb.) részben vagy egészben ilyen oktatást nyújtanak. Azonban fennáll a társadalmi megosztottság veszélye azok között, akik az európai témákat tekintve megfelelő oktatásban részesülnek, s így az európai keretek között könnyen fejlődnek és bontakoznak ki, illetve azok között, akik nem ilyen szerencsések. Utóbbiak alig tudhatnak valamit Európáról és kultúráiról, nem is érthetik, valójában mit jelent, mikor „Brüsszel"-ről van szó, alig utaznak, és nem beszélnek idegen nyelveket.

A Maison de l'Europe de Paris és a kilenc partner ország (Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Lengyelország, Magyarország, Montenegró, Románia, Spanyolország, Szerbia és Szlovénia) európai szakértőcsoportja arra törekedett, hogy meghatározza azokat az ismereteket, amelyekre minden európai polgárnak szüksége van.

Nem áll szándékunkban a tanmenet kialakításába vagy az oktatási módszer megválasztásába beavatkozni. Ezek minden országban továbbra is az illetékes hatóságok feladatai maradnak. Ehelyett az a célunk, hogy figyelembe véve a kívánt eredményeket, meghatározzuk azokat az ismereteket, amelyeknek minden polgár legyen birtokában a középfokú tanulmányai végére – függetlenül attól, hogy milyen formában, illetve milyen tantárgy és osztály keretei között tanul róla.

Ez a kiadvány elsősorban a tanároknak és az oktatási és szociális ágazat szereplőinek készült, a szó legszélesebb értelmében véve, függetlenül attól, hogy a formális oktatási rendszerben vagy azon kívül, illetve hogy milyen tantárgyat (történelmet, földrajzot, modern nyelveket, irodalmat, állampolgári ismereteket, ún. egzakt tudományokat, stb.) tanítanak. Az pedig már rajtuk áll, hogy az óráik, illetve az iskolai vagy iskolán kívüli foglalkozások során-e, s hogy milyen módon adják át diákjaiknak azokat az alapismereteket, amelyre minden fiatalnak szüksége van ahhoz, hogy teljes értékű európai polgár válhasson belőle.

A VÁLASZTOTT PRIORITÁSOK

A kiadvány szerzői három területre összpontosítottak:

1- **Európa történelme és az EU létrejötte**

2- **Európa alapértékei**

3- **Az európai kaland: Európa a mindennapokban**

Talán szokatlannak és meglepőnek tűnik ez a választás. Olyan szempontokat kerestünk, amik segítenek **az okok** megértésében. Mivel lehetetlen egy rövid kiadványba minden témát belefoglalni, ezért az európai intézmények és a közgazdaság, jog és politika területén elért európai eredmények ismertetését tudatosan a minimumra korlátoztuk. Ez az információ könnyen elérhető számos, eddig megjelent kiadványban is.

Másfelől azonban hasznosnak tűnt számunkra bizonyos kérdések kiemelése és **árnyalása, tágabb értelmezési keretbe helyezése**. Honnan jöttünk és hova tartunk? A tapasztalataink azt mutatták, hogy sokszor a polgárok bosszúsága mögött valójában az áll, hogy nem tudják, miért jött létre az Európai Unió, illetve nem ismerik a mindennapjaikat érintő európai döntések és lépések mögött rejlő okokat. Hányszor hallottuk valakitől, hogy *„Semmit sem tudok Európáról! Egyáltalán mi haszna van?"*

1 – A **történelem** ismerete segítségével tehetünk különbséget **Európa** és az **EU létrejötte** között. Európa gyökerei több száz évre vezetnek vissza, s a szomszédos területeken élők – akik adott esetben gyakorta háborúztak egymással, majd később inkább a közös jövőjüket mozdították elő – kultúrája, filozófiája és életmódja határozta meg. Ezzel szemben az Európai Unió alig hetven éves, gyökerei csupán a második világháború végére vezethetők vissza.

A történelmi megközelítés az **EU lényegét** is megvilágítja. Mit akarunk elérni ennek az új Európának a felépítésével? Mik voltak az 1950-es évek céljai, s ma mit tekinthetünk azoknak? Néhányan erre talán elhamarkodottan rávágnák, hogy az 1957-es Római Szerződés aláírása óta az egységes piac megteremtésén dolgozunk, amely biztosítja az áruk, a szolgáltatások, a tőke, és természetesen a személyek szabad áramlását. Ez a szűk gazdasági megközelítés azonban túl egyoldalú. Ha jobban megértjük az európai projekt egészének fejlődését, jobban tudatosul bennünk annak lényege, amely túlmutat a gazdaságon, a társadalom minden területére kiterjed.

Az Európai Unió egy olyan társadalmi modellen alapul, amelyben a gazdasági (a gazdaság fontos elem marad) és a szociális, valamint emberi jogi kérdések mind teret kapnak. Ily módon az egyén helyét is meghatározhatjuk a társadalomban. Emiatt pedig az Európai Unió lényegébe természetes módon beletartozik a – szó legnemesebb értelmében vett – politikai dimenzió. A történelem ismerete segít annak megértésében, milyen módon és okokból jutottunk el idáig. Arra is rávilágít, hogy ez a „modell" miként került veszélybe és miért olyan fontos, hogy megőrizzük.

2 – Az értékek, s tágabban véve: az európai filozófia (néhányaknak az „európai civilizáció") alapjául szolgáló **kultúra** ismerete alapvetően fontos. Mindez az európai identitást felépítő elképzeléseken, gondolkodás- és életmódon alapul. Évszázadok sora alakította ki ezt az összetett identitást, amely folyamatosan változik. Bárcsak tanulnánk a testvérgyilkos háborúkból, amelyek szétszakítottak minket a történelem során, és a 20. század európai totalitarizmusaiból!

Az Európai Unió rendszerében tett lépéseink hivatottak eldönteni, hogy vajon a folyamatosan változó világunkban meg tudjuk-e őrizni ezeket az alapértékeket, a szó legszélesebb értelmében vett kultúránkat, amelyet társadalmi modellünknek tekinthetünk.

3 – Végül feltesszük a kérdést: „Hogyan jelenik meg Európa a mindennapjainkban?", azaz az „átlagpolgárnak" milyen ismeretekre van szüksége az új európai keretek közti életéhez?

A kérdés megválaszolásához az alábbi prioritási sorrendet állítottuk fel:

- Tudnunk kell, **hogyan vehetünk aktívan részt az európai közéletben**. Egy demokratikus társadalom igazi polgára aktív szerepet tölt be a közéletben; s számos eszköz teszi lehetővé, hogy egyénileg is részt vehessünk az európai közéletben. Ezeket persze ismernünk kell ahhoz, hogy használni is tudjuk őket. Sokáig csak a szakértők foglalkoztak az Európai Unióval. Munkájuk minőségét nem lebecsülve azonban a demokratikus elvek és a hatékonyságra való törekvés azt kívánják, hogy az uniós polgárok teljessége megszólítva

érezze magát, s használják a véleményük kinyilvánítására szolgáló és rendelkezésükre álló eszközöket.

- A lehető legjobban ismernünk kell az **európai szervezeteket** és **intézményeket.** Nem az a célunk, hogy mindenki az európai döntéshozás szakértője legyen, hanem hogy a rendszert illető alapismeretekkel rendelkezzenek. Ugyanez vonatkozik az Európai Unió szakpolitikai döntéseire, amikor a tagállamok szerződéses felhatalmazása alapján jár el.

- Ismernünk kell néhány **európai eredményt** és **programot**, amik jól szemléltetik az EU gyakorlati hasznosságát. Erre szolgálnak például a fiataloknak szóló programok, amelyek során egyre több új ismeretet szerezhetnek, a különböző kultúráktól kezdve a nyelveken át a figyelemre méltó munkamódszerekig. Ezen intézkedéseknek és programoknak köszönhetően megtanulhatjuk, hogyan élhetünk együtt különbözőségeink ellenére.

*

Ez a kiadvány eléri célját, ha segít megvalósítani Bronislaw Geremek, a nagy lengyel értelmiségi és politikus vágyát: ***"Megteremtettük Európát; most pedig az a dolgunk, hogy megteremtsük az európaiakat."***

Catherine Lalumière, a Maison de l'Europe de Paris elnöke

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ez a kiadvány az Európai Bizottság *Európa a polgárokért* programjának keretében született. Az *EUbyCitizens* projekt a Maison de l'Europe de Paris vezetésével és az alábbi partnerek közreműködésével valósult meg:

Bosznia-Herzegovina – Inicijativa mladih za ljudska prava u Bosni i Hercegovini / YIHR BIH

Kerim Somun, Soraja Zagic

Bulgária – Bulgarie Solidaire

Ivo Hristov, Galya Goranova, Deyana Yordanova-Valkova

Franciaország – Maison de l'Europe de Paris

Ursula Serafin, Marine Moulin, Bérengère Faveaux, Antoine Arjakovsky, Judith Bonnin, Mathieu Kroon Gutiérrez, Jean-Louis Goester

Magyarország – Magyarországi Európa Társaság

Hegedűs István, Schweitzer András, Stahl Zsófia, Fóti Tamás és Fejes Zoltán (meghívott külsős szakértő)

Montenegró – Montenegrin Association of Political Science Students (MAPSS)

Marika Zeković, Milena Perosevic, Ivana Boskovic, Vuk Uskokovic, Vasilije Krivokapic

Lengyelország – Fundacja Bronisława Geremka

Piotr Podemski, Monika Lisiewicz

Románia – Școala Națională de Studii Politice și Administrative din București (SNSPA)

Sergiu Dirnu, Miroslav Tascu-Stavre, Mihaela Raileanu, Mihai Caradaica, Nicolae Toderas, Ana-Maria Stavaru

Spanyolország – Beit Project

Carles Basteiro Bertolí, David Stoleru, Pauline Pourailly, Elisabet Gonzalez, Kontxi Odriozola Eizaguirre, Romi Ostrowicz, Florent Sibeaux, Barabara Nowakowska

Szerbia – Evropski pokret Srbija

Ivana Markulić, Aleksandar Bogdanović, Emilija Milenkovic, Anastasija Pejovic

Szlovénia – Združenje Univerzitetnih Izobraženk Slovenije

Hedvica Pavlica Kolman, Teja Rot, Elisabaeta Baretic Kolar, Peter Kastelic, Tadeja Marinkovic, Derya Kaptan

Az *EUbyCitizens* projekt jelen kiadványa a Maison de l'Europe de Paris „A foundation for understanding the construction of the European Union" címmel 2012-ben megjelent kiadványa alapján született (http://www.paris-europe.eu/media/a-foundation-for-understanding-the-construction-of-the-european-union.pdf).

ELSŐ RÉSZ

A KÖZÖS KULTURÁLIS GYÖKEREKTŐL AZ EURÓPAI UNIÓIG

Európa intézményi integrációja hosszú történelmi folyamatok betetőzése, okait és jelentőségét pedig csak kialakulása ismeretében érthetjük meg.

Évszázadokon át **Európa történelmét egyfelől a hosszan tartó rivalizálás, konfliktusok végtelen sora és pusztító háborúk, másfelől pedig az állandó közösségépítés, művészi alkotás és tudományos felfedezések jellemezték**.

A világháborúk szörnyűségei után Nyugat-Európában paradigmaváltásnak lehettünk tanúi. A közélet kiemelt kérdésévé a népek közötti megbékélés, a partnerség, a közös tervek, programok és célok európai keretek között való megvalósítása vált. Mindez pedig olyan nagy horderejű változást hozott, amely új irányt szabott az európaiak életét és Nyugat-Európa globális helyzetét tekintve.

Kelet-Közép-Európa csak a kommunista diktatúrák 1989-ben bekövetkezett bukása után csatlakozhatott a közös "európai kalandhoz".

Európa történelmét négy, egymástól jól elhatárolható részben vesszük górcső alá:

1 – Európa görög-római és zsidó-keresztény gyökerei

Az első rész a mai Európa alapjait meghatározó, ókori görög és római civilizációval, a középkori birodalmakkal és egyistenhitű vallásokkal – különösen a kereszténységgel – foglalkozik. Ezek a gyökerek számos — politikai, társadalmi, gazdasági, vallási és kulturális — szempontból hatottak a mai európai társadalmi modellekre.

2 – Európa, az örök kulturális olvasztótégely

A második rész a kora-újkori európai civilizáció fejlődésével foglalkozik. A gazdaság növekedését Európa 15. századtól tartó világpolitikai befolyásának erősödése kísérte, míg a vallásháborúk és dinasztiák közötti viszályok továbbra is szétzilálták a kontinenst. A szabadság, egyenlőség, tolerancia és jogrend – felvilágosodás kori filozófusoknak köszönhető – eszméi kövezték ki a modern demokrácia győzelméhez vezető utat.

3 – A nemzetek kora és a nacionalizmus mellékhatásai

A harmadik rész a 19. század fő politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális változásaival foglalkozik, amikor az iparosodás fokozatosan megváltoztatta az addig elsősorban mezőgazdasági társadalmat és gazdaságot; megerősödtek a nemzetállamok; az európai nagyhatalmak pedig világszerte folytatták a gyarmatosítást. A nacionalizmus térnyerése, majd a 19. század végén az államok és etnikumok közötti, egyre erősödő feszültségek majdnem Európa teljes önpusztításához vezettek a 20. század első felében: gondoljunk csak a két világháborúra 1914-1918 és 1939-1945 között, s a kegyetlen totalitárius rendszerek megjelenésére.

4 – Paradigmaváltás: új rendszer Európa számára

A negyedik rész a háború utáni tartós béke és jólét biztosításával foglalkozik, amit az egyenrangú államok és szabad személyek együttműködésén alapuló európai egység révén kívántak megvalósítani. Az európai integráció új iránya az Amerikai Egyesült Államok támogatásával megvalósuló Marshall-tervnek köszönhetően és a közös intézményi keretek, mint az Európa Tanács (1949), az Európai Szén- és Acélközösség (1950-51) és az Európai Gazdasági Közösség (1957-1958) létrehozásával indult. Az európai együttműködés új intézményi kerete paradigmaváltást jelentett az államok közti ellenségeskedés és rivalizálás helyébe lépő szuverenitás megosztással. Ennek eredményeképpen úgy tűnt, Európa sorsa mindörökre megváltozott. Az Európai Unió azonban mostanra válaszúthoz érkezett. Emberi jogi és gazdasági jelentőségét elismerve, vajon képes lesz-e politikai súlyát megerősíteni a globalizáció és az újjáéledő nacionalizmusok korában?

1 - EURÓPA EREDETE

Európa neve ősi mitológiai eredetű: Europé föníciai hercegnőt (Fönícia a mai Libanon nagy részét foglalta magába) Zeusz, az Olümposz ura, fehér bika képében rabolta el és vitte Kréta szigetére. Neve az etimológiai meghatározás szerint a *εὐρύς („széles”)* és a *ὤψ* („szem”) szavakból származik. Európa fogalmát így egyesek a nyitottsághoz és Kelet és Nyugat találkozásához kötik.

Az Európaként ismert földrajzi területen a történelem előtti idők óta civilizációk sora, többek között a kelták, a görögök és a rómaiak éltek egy időben vagy egymás után. Nekik köszönhetően Európát megtermékenyítették a mezopotámiai, egyiptomi hagyományok és elképzelések, valamint a zsidó és keresztény erkölcsi normák. A kései antikvitás germán és szláv népvándorlásai pedig különleges átfedéshez vezettek a görög-római örökséggel. Mindezek egymást követve hozzájárultak Európa kulturális és nyelvi sokszínűségéhez.

A GÖRÖG-RÓMAI GYÖKEREK

Európa elnevezése görög eredetű. Hérodotosz a „nyugat” szinonimájaként használta írásaiban, majd a kifejezés fokozatosan földrajzi, politikai és kulturális többletjelentést nyert. Miután Kr. u. 313-tól a keresztények számára is biztosították a szabad vallásgyakorlást, a kereszténység tovább terjesztette az „Európa” elnevezést. Nagy Károly udvarában pedig az írástudók újra felfedezték az ókori klasszikusokat, s uralkodójukról mint *pater europae*, azaz mint Európa atyjáról írtak. A kora középkor nagy részében a „nyugat” és az „Európa” elnevezés egymás mellett élt. Ebben a korban a Kr. u. 476-ig fennálló Római Birodalom meghatározó például szolgált minden uralkodónak és pápának, aki meg kívánta szilárdítani időleges hatalmát, s újra egységbe kovácsolni a „nyugat-európaiakat”. A kora újkor elejére végül megint mindinkább bevetté vált az „európai” jelző. A felvilágosodás vezető filozófusai és írói – mint Emmanuel Kant, Jean-Jacques Rousseau, Voltaire és Abbé de Saint-Pierre – számára pedig „Európa” eszmei jelentést nyert.

Az Európa és Ázsia között földrajzi és spirituális értelemben is fennálló távolságtól eltekintve, Athén Periklész alatt (a Kr. e. 5. században) a polgári öntudaton és szerepvállaláson, valamint a logikai gondolkodáson (a filozófia nagy mestereivel, mint Szókratész, Platón és Arisztotelész) alapuló demokrácia tekintetében a mai napig irányadó politikai és társadalmi rendszert hozott létre. A görög civilizáció jelentős teljesítményekkel gazdagította Európát – így a tudomány és a vallás megkülönböztetése, az értelem és fejlődés gondolatának térnyerése, illetve a város, mint a közös döntéshozatal társadalombeli színtere; még ha az ókori Görögországot a városállamok közti gyakori viszályok is jellemezték, és az állampolgárság nem mindenkit illetett meg.

A görögökön és a rómaiakon kívül a kelta civilizáció egykori területe jobban megfeleltethető a mai Európai Unió határaival. Ez a kultúra rendkívül fejlett volt Észak- és Nyugat-Európában, majd a római gyarmatosítás és germán inváziók fokozatosan teret nyertek és a helyébe léptek. Bár a kelták nem fejlesztették ki saját írásukat, kultúrájuk nyoma szájhagyomány útján fennmaradt a mai napig, s Európa-szerte felfedezhető a nyelvekben és a folklórban.

A görög civilizáció tudását és szakértelmét **a rómaiak adaptálták, terjesztették és adták tovább**. Vívmányaikat, szenvedésekkel együtt, elsősorban – a kelták és a germánok ellen viselt – **hadjáratok útján** terjesztették Közép- és Kelet-Európában. Nekik köszönhetjük a mai út- és csatornahálózataink, jogrendszerünk, a kontinentális Európa polgári jogának és a területi alapú közigazgatás alapjait is. Végül, de nem utolsósorban, számtalan hasonló épületet emeltek Spanyolországtól Romániáig, Angliától Németországig, s Európán kívül is. A római civilizáció hatása a hadseregük által elfoglalt területeken kívül is látható volt. Így például a Balti-tengerig húzódó Borostyánúton folyó kereskedelemnek köszönhetően erős római kulturális hatás érvényesült az egész régióban.

A romanizációval, a római kultúrának az évszázadok alatt elfoglalt provinciákban való elterjesztésével a Római Birodalom először vitte sikerre a jogi, kulturális és gazdasági integrációt. **Kr. u. 212-ben** Caracalla császár polgárjogot adományozott a birodalom összes szabad születésű lakosának, származásukra való tekintet nélkül. Ez volt az állampolgárság jogi formájának előfutára Európában. A latin pedig a modern korig az értelmiségi viták és jogi dokumentumok nyelve maradt.

A görög örökség vívmányai a Bizánci (Kelet-római) Birodalmon keresztül is terjedtek fővárosa, Konstantinápoly 1453-ban bekövetkezett elestéig. Kelet-Európában az értelmiség körében a görög maradt az uralkodó nyelv, Konstantinápoly pedig a szellemi élet fontos központjának számított az Európán kívüli, így az arab és perzsa civilizációkhoz fűződő kapcsolatára is tekintettel.

A KÖZÉPKORI EURÓPA ÉS A KERESZTÉNYSÉG

A 4. században, Nagy Konstantin császár uralkodása alatt a kereszténység vált a Római Birodalom államvallásává, majd terjedt el Európa-szerte. A misszionáriusoknak köszönhetően a keresztény vallás a középkorban nagymértékben terjedt tovább, ezáltal pedig **jelentős hatást gyakorolt az európai civilizációra**.

A középkori „nyugati világ" fogalmának alapjául – a római pápa hatalmának egyetemes elismerése által – **a nyugati kereszténység szolgált**. Kr. u. 800-ban Nagy Károlyt III. Leó pápa „római császárrá", az egykori Római Birodalom nyugati részének uralkodójává koronázta. Ez vezetett el a keresztények egy közösségben való egyesítésére törekvő Német-római Birodalom megalakulásáig. A később német királyok uralkodása alatt álló birodalommal párhuzamosan két másik fontos civilizáció állt fent: az arabok Spanyolországban és Észak-Afrikában voltak jelen, míg a latin Európánál gazdasági és kulturális szempontból is fejlettebb Bizánci Birodalomhoz tartozott az egész Balkán és a mai Törökország területe is.

Középkor alatt a Kr. u. 476-tól, Róma bukásától 1492-ig, Európa világméretű terjeszkedésének kezdetéig tartó időszakot értjük. 843-ban I. Jámbor Lajos három örököse megkötötte egymással a verduni szerződést a Frank Birodalom felosztásáról, amely a későbbi francia és német nemzetállam, valamint a rövid életű Lotaringia (a mai Olaszország, Svájc, Hollandia és Belgium) megalapításához vezetett. A középkori királyok fokozatosan hatalmuk alá hajtották a vazallusokat, püspököket és nagyhűbéreseket például Franciaországban, Spanyolországban és Angliában. Németországban pedig a törzsi hercegségek szilárdították meg hatalmukat az uralkodóval szemben. Itáliában megerősödtek a fejedelemségek

és városállamok (mint Velence és Firenze), amelyek féltékenyen óvták függetlenségüket a pápa és német-római császár hatalmának ellenszegülve. Amíg a független városállamok és a Német-római Birodalom az ókori görög és római mintát kívánták követni, számos európai királyságban – beleértve a 9. századtól kezdve keresztény hitre tért kelet-európaiakat is (mint Bulgáriában, Szerbiában, Lengyelországban, vagy a Kijevi Ruszban) – fokozatosan kialakult a központi kormányzás.

Írás- és nyelvtudóként a szerzetesek tartották fent a középkori Európa antik örökségéhez fűződő kapcsolatát, akik a legfontosabb antik művekről másolatot készítettek és azokat terjesztették. Emellett erdős területeket tisztítottak ki, s művelték Európa földjeinek nagy részét. Megőrizték a rómaiak borkészítési technikáit, és továbbfejlesztették a germánok sörfőzési módszereit. Az ókori írások alapján hasznát vették a gyógynövényeknek is.

Először a bencések, majd a ciszterciek hozták létre a kolostorok hálózatát, amely egész Európán átívelt, így kapcsolatot alkotva Írország és Róma, vagy Portugália és Lengyelország között. A keresztény szerzetesek vallási közösségeket alapítottak Észak-Európában is, amely korábban nem került római befolyás alá, és amely nem kapcsolódott közvetlenül az antik civilizációkhoz. Szent Cirillnek és Szent Metódnak köszönhetően, akik a szláv írásbeliség megalapozóiként átalakították a görög ábécét, a kereszténység elterjedt a legtöbb szláv nép, mint például a balkáni népek vagy a ruszok között is.

A kulturális változások sora és a valahova tartozás érzése zarándokokat indított útnak, ezzel bizonyítva a szentjeik iránti tiszteletüket. Napjainkban az Európa Tanács Kulturális Útvonala minősítést elnyert utakon járhatjuk végig a Caminót is, akár Magyarországról eljutva Santiago de Compostelaig. Ezen **kulturális és vallási hálózatok** segítségével terjedhetett a tudás több ezer kilométeren keresztül abban a korban, amikor alig voltak utak.

A keresztények harcoltak az általuk eretneknek tartott, szerintük nem hithű keresztények és más nem kereszténynyitűek ellen. A kereszténység terjedése számos brutálisan erőszakos tetthez vezetett. Erre példa a 8. században Nagy Károly véres diadala Szászország felett, a **11-13. századi keresztes háborúk a Közel-Keleten**, vagy a rekonkviszta háborúk, azaz az Ibériai-félsziget visszafoglalása az **araboktól**, amely 1492-ben, Granada visszafoglalásával végződött. A Spanyolország feletti arab uralom kora mindamellett gazdag matematikai, asztrológiai és építészeti örökséget hagyott Európában. A – más kultúrákhoz képest felsőbb rendűnek tartott keresztény civilizáció nevében erőszakkal küzdő – keresztes harci kedv nyilvánult meg a katonai lovagrendek, különösen a Német Lovagrend Közép-Európa pogány területein (mint Poroszországban vagy a mai balti államokban) való megerősödésében is.

Politikai dimenziójától eltekintve a középkori egyetemesség egyértelműen jelen volt gazdasági, társadalmi és kulturális tekintetben is. Amíg a római civilizációt a városiasodás jellemezte, a középkorban inkább a mezőgazdaság volt meghatározó a **13. századig**. A középkori gazdaság egy-egy, folyó- vagy tengerpartokon épült város körül fejlődött – ezek lettek a kereskedelmi központok. Mások a püspök figyelmének köszönhetően, hatalmas egyházi épületeikkel és híres ereklyéikkel tettek szert jelentőségre. A román és gótikus katedrálisokat építő kézműves szakemberek céhekbe szerveződve dolgoztak, s terjesztették szakértelmüket Európa-szerte. Ezzel egy időben a Balkánon a bizánci templomépítészi stílus volt meghatározó.

A középkorban a tudás és a vallás összefonódott: az első egyetemeket a pápa engedélyével alapították, ahol Európa értelmiségét képezték. Európában az oktatók és diákok különleges státuszt élveztek, közös nyelvet beszéltek (a latint), és egyetemről egyetemre járhattak a spanyolországi Salamancától az angliai Oxfordig, a párizsi Sorbonne-tól az itáliai Bolognáig vagy a csehországi Prágáig, és így tovább. **A mobilitás volt a főszabály**, nem pedig a kivétel.

Az oktatók és diákjaik fokozatosan a katolikus egyház céljain kívül eső kurzusokat hoztak létre. A *Credo ut intelligam* („Hiszek, hogy értsek") elvét fokozatosan háttérbe szorította az *Intelligo ut credam* („Értek, hogy higgyek") elve.

Az ortodox világban a kolostorok őrizték meg a kulturális örökséget; itt később alapítottak egyetemeket, s ezek kevésbé is terjedtek el. A Kijev-Mohila Akadémia lett 1615-ben az első ortodox felsőoktatási intézmény, míg a moszkvai egyetemet csak 1755-ben alapították.

A kulturális hatás gazdasági fellendüléssel járt. **Fejlődött a nemzetközi kereskedelem**, s az Északi-tenger körül és a Balti-térségben létrejött a Hanza-szövetség, a régió kereskedővárosainak azonos szabályok szerint működő szövetsége. Lübeck volt a központja, s Kölntől Rigáig terjedt. Jelentős központokat hozott létre külföldi kikötőkben is, mint Bruges-ben, Londonban, Bergenben és Novgorodban. A Hanza-szövetség a 16. század elejéig meghatározó szerepet játszott a régió kereskedelmében. Ezzel egy időben a közép-európai városok törvényeiket a magdeburgi jog kereteihez igazították. Európa déli részén pedig Firenze, Velence, Dubrovnik, később pedig Nürnberg és Augsburg is kereskedett az oszmánokkal, Indiával és Kínával (gondoljunk csak **Marco Polóra**). Nem csak árukereskedelemről volt szó, hanem olyan bankrendszert is létrehoztak, amely pénzügyi szolgáltatásaival Európa uralkodói is éltek. A mai Dubrovnikban pedig 1416-ban eltörölték a rabszolgaságot és a rabszolga-kereskedelmet.

2 - EURÓPA, AZ ÖRÖK KULTURÁLIS OLVASZTÓTÉGELY

Három fő esemény jellemezte az új idők beköszöntét: az Oszmán Birodalom elfoglalta Konstantinápolyt 1453-ban; Kolumbusz Kristóf felfedezte Amerikát 1492-ben; majd Luther Márton 1517-ben közzétette 95 tételét: vitairatát a reformáció kirobbantójaként tartják számon. Egy másik jelentős fejlődésnek, a nyomtatás feltalálásának köszönhetően a gondolatok is könnyebben terjedhettek.

SZELLEMI GAZDAGODÁS ÉS KREATIVITÁS

Konstantinápoly eleste, s ezzel a Bizánci Birodalom bukása nagymértékben hatott az ortodox világra. A római katolikustól eltérően többközpontú ortodox egyház fontos szerepet játszott a kulturális örökség megőrzésében, s utat engedett a nemzeti eszme térnyerésének. A **16. századtól** kezdve megjelent a „Moszkva a harmadik Róma" elmélet, s a város a 17. században valóban az ortodox világ új politikai és vallási központja lett.

A görög tudósok kivándorlása Itáliába az antik görög kultúra újrafelfedezéséhez és terjedéséhez vezetett, ami a reneszánsz művészet alapjául szolgált.

A humanizmus, amely az Embert helyezte a világ középpontjába (jeles képviselői például Erasmus, Pico della Mirandola, vagy Maximus, a görög) az ókori szövegek újrafelfedezéséből eredt. Az emberiséget optimistán látták, amely három, egymástól független dimenzióval rendelkezik (test, lélek, szellem), s amelynek köszönhetően jelentős egyéni teljesítményekre képes.

Mindennek hatására egyre nagyobb elismerést nyert a művészek tehetsége és értéke. A **14. századtól** kezdve már nem csak a latin volt az irodalom nyelve, hanem az egyre nagyobb teret nyerő nemzeti nyelvek is. A kor íróinak, mint Dante, Petrarca és Boccaccio művei Európa-szerte ismertek voltak az értelmiség körében. Az itáliai kultúra egész Európára hatással volt, amely Shakespeare szonettjeiben és Dürer festményeiben is megmutatkozik. Mátyás király Corvina könyvtára pedig a reneszánsz egyik leghíresebb gyűjteménye volt.

Az észak-itáliai és németalföldi kereskedővárosok virágoztak és bőkezűen támogatták a művészetet. A reneszánsz korában a pápai és uralkodói, királyi, hercegi udvarok egymással versengtek a legjobb művészekért és remekműveikért.

A bankrendszer virágzott a hosszú ideig tartó egyházi kamattilalom után. A portugál és spanyol hajósok felfedezései utat nyitottak Európa – a keresztény hittérítés álarca mögé rejtett – gyarmatosító hódításainak. A 15. században Németalföldön bevezették a tőzsdét és a kötvénypiacot, amely a vállalkozások közép- és hosszú távú finanszírozásához elengedhetetlennek bizonyult, különös tekintettel a Holland Kelet-indiai Társaság szükségleteire.

A nagy földrajzi felfedezésekkel és a gyarmati birodalmak megalakulásával párhuzamosan csökkent a mediterrán és Balti-térségre összpontosító kereskedelem jelentősége. Az Amerikába és Ázsiába vezető új kereskedelmi útvonalak felfedezése új gyarmati hatalmak – Portugália, Spanyolország, Hollandia, Franciaország és Anglia – felemelkedését vonta maga után. Kelet-Európa elsősorban földrajzi helyzete miatt nem vett részt a tengerentúli gyarmatosításban. Ehelyett a Nyugat piacait látta el mezőgazdasági termékekkel. Ugyanezen okból a kelet-európai országokban fennmaradt a feudális rendszer, és az Elbától keletre bizonyos fokig a gazdaság is stagnált. Oroszország Szibéria felé terjeszkedett és a világ Európától távoli részét vonta érdekkörébe.

Nyugat-Európa országai világszerte kiterjesztették a befolyásukat, s ennek eredményeképpen példátlan gazdasági fejlődésben lehetett részük. Döntéseik, közvetlenül vagy közvetve, más kontinenseken élők sorsát is megpecsételték, az afrikai rabszolga-kereskedelemhez vagy Amerika őslakosainak majd teljes kiirtásához vezetve.

A 15. század derekán Gutenberg továbbfejlesztette a **könyvnyomtatást**, ami hamar elterjedt és jelentős változásokat hozott: nem csak az írott szó jutott el gyorsabban többekhez, hanem a nemzeti nyelvekre való fordítás is egyre közkeletűbbé vált. Mindez elősegítette a kultúrához és tudományos ismeretekhez való könnyebb hozzáférést is. Azok, akik már jó ideje szemben álltak a pápával (mint John Wycliffe, Husz János, Kálvin János), gondolataikat most könnyebben terjeszthették az Oszmán Birodalomban. Luther Márton, a protestáns mozgalom vezető alakja 1514-ben befejezte a Biblia német nyelvre fordítását, s arra buzdított, hogy Isten igéjét mindenki maga olvassa, papok és más közvetítők bevonása nélkül. Ez a korszak jelentette a modern, **nemzeti nyelven** folyó oktatás kezdetét is. A római katolikus egyház világképét megkérdőjelezte a reformáció és a – például Kopernikusz vagy Galilei nevéhez fűződő – tudományos felfedezések.

VALLÁSHÁBORÚK, DINASZTIÁK KÖZÖTTI VISZÁLYOK, A MODERN ÁLLAM SZÜLETÉSE

A reneszánsz korában tanúi lehetünk a modern nemzetállamok létrejöttének, a nemzeti nyelvek és identitás térnyerésének, a keresztények között dúló vallásháborúknak; s ezzel egy időben az addig példátlan kulturális vitáknak, és a határokon messze átívelő, összeurópai „tudományos köztársaság" (*respublica literaria*) megszületésének.

1492-ben, amikor Kolumbusz Kristóf elérte Amerika partjait, **a „Katolikus Királyok" végső győzelmet arattak az arabok felett Andalúziában, amely a rekonkviszta háborúk végét jelentette Spanyolországban**. Ennek eredményeképpen a muszlimokat és zsidókat kiűzték Spanyolországból, vagy át kellett térniük a római katolikus hitre.

A 16. és a 17. századot a protestánsok, katolikusok és ortodoxok közötti kegyetlen vallásháborúk jellemezték, s **az emberek vallási meggyőződését az uralkodók gyakran használták hatalmuk megerősítésére.** Mindeközben Dél-Kelet-Európában az ortodoxokat gyakran erőszakkal kényszerítették a muzulmán hitre való áttérésre. Az ellenreformáció részeként létrehozott inkvizíció pedig a nem római katolikus hitűek üldözéséhez és elítéléséhez vezetett.

Az augsburgi vallásbékében (1555) megfogalmazott *cujus regio, ejus religio* („akié a föld, azé a vallás”) elve, amely szerint az alattvalók követik az uralkodó vallását, egyfelől segített békét teremteni Európában, másfelől pedig megakadályozta a szabad vallásgyakorlást és hatalmas népességmozgást okozott. Sok zsidó és protestáns talált menedéket a német protestáns fejedelemségekben, Hollandiában, a Lengyel-Litván Unióban és az Oszmán Birodalomban.

A 17. századot a Balkánról a Habsburg Birodalomba tartó, nagyarányú szláv migráció jellemezte.

A Közép-Európa Német-római Birodalomtól függő, és a balti és francia határok közt húzódó területeire kiterjedő harmincéves háború volt az újkori Európa egyik legpusztítóbb konfliktus-sorozata. Németország lakosságának egyharmadát veszítette el 1618 és 1648 között. Valójában hatalmi harc húzódott a vallási álarc mögött. Svédország és Franciaország a mindenható Habsburgokat akarta meggyengíteni, akik akkoriban Közép-Európa nagy része, Hollandia, és Spanyolország felett is uralkodtak. A katolikus francia királyság politikai céljai elérése érdekében még a protestáns svédekkel és a muzulmán oszmánokkal is szövetségre lépett.

Az 1648-ban kötött vesztfáliai békeszerződés mérföldkőt jelentett a nemzetközi jogban, először ismerte el a vallási kisebbségek védelmét. Jogtudósok, mint Grotius, és filozófusok, mint Leibniz, fektették le a nemzetközi jog azon szabályait, amelyeket később Immanuel Kant fejlesztett tovább „Az örök béke” című művében.

A harmincéves háború és politikai megosztottság által meggyengített újkori Németország csak a 18. században lett újra nagyhatalom Poroszország felemelkedésével a Hohenzollern-dinasztia alatt.

A háborúk a dinasztiák, s nem pedig a nemzetek között folytak. A 16. század államelméletében két megközelítési mód alakult ki: a francia Jean Bodin az uralkodót megillető hatalommal kapcsolatban megfogalmazta a fejedelmi szuverenitás elméletét, míg a német Johannes Althusius a föderális rendszert támogató szubszidiaritás elvét dolgozta ki.

Közép-Európa nagy része (mint Csehország és Magyarország) a Habsburg Birodalom része lett. Itália ezzel szemben a franciák és a Habsburgok között az Európa feletti uralomért vívott harcok színterévé vált.

Ezt a történelmi korszakot **a nagy uralkodó dinasztiák közötti versengések és konfliktusok** sora jellemezte. A 15. századbeli Velence és itáliai köztársaságok után a 16. században a Habsburg Spanyolország uralta Európát, miután jelentős vagyonra tett szert Amerika felfedezésének és az ottani arany- és ezüstbányáknak köszönhetően.

A Habsburgok házasságkötéseik révén megőrizték és kiterjesztették birodalmukat. Ezzel az uralommal szemben a francia király sikeresen harcba szállt addig nem látott méretű hadseregének köszöntően. Az utrechti béke az európai hatalmak közötti egyensúlyi helyzet megteremtésére bevezette a „hatalmi egyensúly” elvét. **Európa legtöbb udvara a 17. században** fokozatosan átvette XIV. Lajos udvari etikettjét. Anglia királynője sikeresen harcolt Spanyolország (a Legyőzhetetlen Armada) ellen, megteremtette a maga hathatós haditengerészetét, s ezzel megalapozta Anglia jövendő tengeri hatalmát.

A *Magna Carta Libertatum*, a „Nagy szabadságlevél" (1215) hagyományain alapuló angol parlament a papság, a nemesség és az angol városok, régiók képviselőinek állandó gyűléseiből alakult ki. Az 1688-ban kitört dicsőséges forradalmat követően alkotmányos monarchia jött létre, ahol a király „uralkodik, de nem kormányoz". Olyan törvényekkel, mint az 1679-ben hozott *Habeus Corpus Act*, a Parlament megalkotta az uralkodó önkényes intézkedéseinek ellensúlyozására szolgáló jogállamiság irányelveit. Az angol parlamentarizmus Európa-szerte példaként szolgált. A kontinens számos más részén is jelentős parlamenti hagyományokkal találkozunk: a Német-római Birodalom diétája volt az 1489-ben intézményesített *Reichstag*, a német birodalmi gyűlés előfutára, a Lengyel-Litván Unióban a parlament választott királyt 1573-ban, a (holland) Egyesült Tartományok *Staten-Generaal* parlamenti gyűlései pedig 1588-ban kikiáltották a Holland Köztársaságot.

A **18. századi** felvilágosodás korában a francia filozófusok, mint Rousseau, Voltaire és Montesquieu a köztársasági eszméket és értékeket (szabadság, egyenlőség, testvériség) népszerűsítették a monarchia ellenében, s a király „alattvalóira" egyre inkább mint „polgárokra" tekintettek. Kelet-Közép-Európában a felvilágosult abszolutizmus rendszere bontakozott ki. A Habsburg Birodalom, Poroszország, s az Orosz Birodalom uralkodói (mint Nagy Péter) országaikban alattvalóik véleményének kikérése nélkül alkalmazták a felvilágosodás elveit. A három terjeszkedő nagyhatalom felosztotta egymás között a Lengyel-Litván Unió területét. 1776-ban az amerikai függetlenségi háború, majd 1789-ben a francia forradalom kitörése Európa-szerte elterjesztette a köztársasági eszméket.

A forradalmi Franciaország először mozgósította polgárok és katonák tömegeit a környező országok monarchiái ellen. A valmy-i csatával 1792-ben kivívott győzelem a „haza" diadalát jelentette a külföldi seregek ellen, akiket az uralkodók zsoldosainak tekintettek. A francia forradalmi rendszer sikeres vezetői politikai modelljüket, valamint a szabadságra és egyenjogúságra vonatkozó meggyőződésüket – az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatával (1789) is alátámasztva – Európa-szerte és a gyarmatokon is próbálták terjeszteni. Mindez ösztönözte a nemzeti újjászületést és felkeléseket az Oszmán Birodalomban elnyomott nemzetek között is.

Napóleon egyszerre volt ennek az érzésnek megtestesítője és visszautasítása. Számos katonai sikert aratott, s Európa neki köszönheti a híres *Code Napoleon*-t, a római jogon alapuló polgári jogi törvénykönyvet. Nagy szerepet játszott a zsidók emancipációjában, s abban, hogy a nemzeti érzés teret nyert Itáliában, Németországban, Görögországban, Szerbiában és Lengyelországban. Ezzel egy időben felkeltette a spanyol patriotizmust is a francia megszállók és a napóleoni birodalom állandó terjeszkedése ellen. A napóleoni háborúk és a szárazföldi blokád (a brit kereskedelem ellen bevezetett, nagyszabású embargó) a kontinentális Európa egészére kihatottak.

A Waterloonál 1815-ben elszenvedett veresége után egy szigetre száműzött Napóleon kijelentette, hogy mindig is békét kívánt Európa számára. A felvilágosodás szellemében az európai egyetemmel, a napóleoni polgári törvénykönyv európai szintű alkalmazásával, közös fizetőeszközzel, súly- és mértékegység-használattal, valamint egy európai tudományos díjjal járó egységes Európa mellett foglalt állást.

3 –A NEMZETEK KORA ÉS A NACIONALIZMUS MELLÉKHATÁSAI

Az iparosítás olyan társadalmi és gazdasági változásokkal járt, amely a 19. században további politikai fordulatokhoz vezetett.

Ez a forradalom először Nagy-Britanniát, Franciaországot és Belgiumot érintette. Ezek után olyan városok, mint Manchester és olyan iparvidékek, mint a Ruhr-vidék vagy Vallónia, példátlan sebességgel fejlődtek. A mezőgazdasági munkások a falvakból a városokba mentek, hogy a gyárakban és bányákban dolgozzanak – gyakran különösen nehéz körülmények között. A vidékről való elvándorlás hatására megváltozott maga a vidék is.

A technológiai fejlődés (az újság, a vasút, a gőzhajó és a távíró elterjedése) jelentősen megkönnyítette a kommunikációt. A mezőgazdaság gépiesítésének és a burgonyatermesztésnek köszönhetően a 19. században megszűnt az előző századok mindennapjait jellemző éhínség.

A 19. század végén munkásmozgalmak és szakszervezetek alakultak. Követeléseik a reformtól a proletárforradalomig terjedtek. Vezetőik gyakran találkoztak és cseréltek eszmét. Nemzetközi szinten is szerveztek mozgalmakat, s politikai könyveket fordítottak. Marx és Engels (legvilágosabban az 1848-ban megjelent Kommunista kiáltványban és a Tőkében megfogalmazott) kapitalizmuskritikája Európában sok helyen visszhangra lelt.

DEMOKRÁCIA ÉS A NEMZETEK

A bécsi kongresszuson született békemegállapodás (1815) a nemzetközi hatalmi egyensúly és az otthon uralkodó konzervatív értékek alapján megpróbálta helyreállítani a forradalmakat megelőző rendszert. A 18. század végétől kezdve a 19. század elejéig a nemzeti és liberális mozgalmak viszont függetlenségre és nemzeti egységre törekedtek a francia forradalom által népszerűsített eszmékre hivatkozva. Akkoriban a nacionalizmus és a liberalizmus összefonódott. Néhány, látszólag sikertelen forradalmi hullám söpört végig Európán, amely a Népek tavaszában tetőzött 1848-ban. A demokráciáért és polgári szabadságjogokért küzdő nemzetekben kialakult a testvériség és szolidaritás érzése, amelyet átitatott az igazi európai szellemiség.

Giuseppe Mazzini 1834-ben megalapította az Ifjú Európa mozgalmat. Olyan Európáról álmodott, ahol a „baráti nemzetek” szabadon és egységes közösségben élnek. Tizenöt évvel később Victor Hugo a párizsi békekonferencián fejezte ki vágyát egy „Európai Egyesült Államok” iránt.

A 19. században Párizs és London lett a liberális eszmék központja, amely nagyszámú értelmiségit és vezető politikust vonzott Közép- és Kelet-Európából, Spanyolországból és Itáliából, akik a hazájukban őket ért üldöztetés elől menekültek oda. A forradalmi mozgalmak ismétlődő kudarcai nyomán sokakból vált politikai száműzött.

A liberális és nemzeti forradalmak egyes esetekben a nemzet egyesítéséhez és új nemzetállamok, mint Németország és Olaszország létrejöttéhez vezettek. A Német Vámunió (*Zollverein*) a kölcsönösen előnyös gazdasági együttműködés példájául szolgált, aminek köszönhetően Németország gazdasági világhatalom lett. A nacionalizmus erősödésének hatására a többféle nemzetet magába foglaló Habsburg Birodalom nyitott lett a kompromisszumra, s a kiegyezés révén létrejött az Osztrák-Magyar Monarchia.

Ezt az időszakot az Oszmán Birodalom fokozatos hanyatlása, s az ezzel kapcsolatos „keleti kérdés" jellemezte. Az orosz beavatkozás és a berlini kongresszus (1873) után elismerték Szerbia, Montenegró, Bulgária és Románia függetlenségét, az Osztrák-Magyar Monarchia pedig megszállta – majd 1908-ban annektálta – Bosznia-Hercegovinát. 1878-at követően az Osztrák-Magyar Monarchia és Oroszország birodalmi ambíciói és Montenegró, Szerbia, Bulgária és Görögország nemzeti törekvései együttesen törékeny politikai helyzetet teremtettek a századforduló Balkánján. Az elit köreiben, Oroszország vezetésével, egyre népszerűbbé vált a szláv népek közötti szolidaritást ösztönző pánszlávizmus.

A fentiekben említett konfliktusok dacára a 19. században megerősödött a nemzetközi együttműködés. A nemzetközi szervezetek megjelenésével a nemzetközi jog új alanyai jöttek létre.

A NACIONALIZMUS ÉS IMPERIALIZMUS MELLÉKHATÁSAI

A 19. század vége felé az európai államok között egyre erősödött a feszültség – minden szinten, így a katonai hatalom birtoklásáért is vetélkedtek egymással. Ez mutatkozott meg az Európától messze, birodalmaik globális szintű kiterjesztéséért vívott gyarmati háborúk során.

Bismarck provokálására Franciaország hadat üzent Poroszországnak 1870-ben, majd a sedani csatában vereséget szenvedett. Ennek eredményeképpen 1871 januárjában, Versailles-ban kikiáltották a Német Császárságot. Mindezek nyomán két szövetség alakult: a központi hatalmak (ide tartozott Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia) és az antant (Franciaország, Oroszország és Nagy-Britannia részvételével). A köztük fennálló gyarmati és nemzeti konfliktusok sora a „Nagy Háborúban" tetőzött.

Az **első világháborút** „Európai polgárháború"-nak tartjuk.

A háborút Ferenc Ferdinánd főherceg, az osztrák-magyar trónörökös meggyilkolása robbantotta ki, amit Gavrilo Princip, egy pánszláv szervezet bosnyák szerb tagja követett el Szarajevóban 1914. július 28-án. A merénylet a nemzetközi rendszerben olyan folyamatokat indított el, amelyek világméretű konfliktushoz vezettek. A korszerűbb és fejlettebb fegyverek (gondoljunk csak a tüzérségre, hadirepülésre vagy a harci gázok bevetésére) addig példátlan mértékű kárt és halálos áldozatot (kb. 17 millió életet) követeltek. Ez volt az első „totális háború", amelyben társadalmak egésze szenvedett keservesen. A jelentős harcok, mint a verduni csata 1916-ban (amelyben becslések szerint hétszázezer katona vesztette életét) bevéződtek a közös emlékezetbe, s a háború utáni években két, egymással szöges ellentétben álló: bosszúszomjas, illetve a béke megteremtését célzó politikához vezettek.

Az Egyesült Államok 1917-es hadba lépése jelentősen elősegítette az antanthatalmak győzelmét. A háború eredményeként összeomlott az Osztrák-Magyar Monarchia, a Német, az Orosz és az Oszmán Birodalom. A Párizs környéki békeszerződésekben (1919-1920) olyan gazdasági, területi és katonai szankciókkal sújtották a vesztes országokat, amelyeket azok sok esetben elfogadhatatlannak tartottak. A szankciók jelentősen átrajzolták a határokat Európa térképén, s új, független államok – Szerb–Horvát–Szlovén Királyság (a későbbi Jugoszlávia), Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország és Ausztria – létrejöttéhez vezettek. Az Európában tartós béke megteremtését célzó megállapodás kudarca azonban hamar nyilvánvalóvá vált.

Németországban, Ausztriában, Magyarországon és Törökországban a monarchiát a köztársasági államforma váltotta fel. Ezek azonban gyakran tiszavirág-életűnek bizonyultak, s autoriter és totalitárius rendszerek áldozatául estek. Az orosz forradalom kirobbanásával a cárizmus is megbukott 1917 februárjában. Néhány hónappal később Lenin jutott hatalomra bolsevik pártjával és létrehozta az első kommunista rendszert. 1924-ben bekövetkezett halála után a Szovjetuniót Sztálin fokozatosan globális nagyhatalommá formálta – több milliónyi emberélet árán.

A 1920-ban alapított, genfi székhelyű Nemzetek Szövetsége nem volt képes a béke tartós fenntartására. Egyetemes céljai ellenére szinte kizárólag európai befolyás alatt maradt, mivel az Amerikai Egyesült Államok nem csatlakozott, a Szovjetuniót kizárták, a gyarmati rendszer pedig továbbra is fennállt. 1929-ben az Egyesült Államokban kitört az első gazdasági világválság, amely egész Európára súlyos hatást gyakorolt.

1922-ben Mussolini került hatalomra mint az első jobboldali diktátor, s létrehozta az első fasiszta államrendszert. Ez mérceként szolgált Hitler és számos későbbi diktátor számára is. A náci párt 1933-ban aratott választási győzelme után Hindenburg elnök Adolf Hitlert nevezte ki német kancellárnak, aki rövid időn belül teljesen magához ragadta a hatalmat, betiltotta a többi politikai párt működését, üldözte a kisebbségeket, politikai ellenfeleit koncentrációs táborokba küldte, s fajvédőnek nevezett rendszert vezetett be.

A Versailles-i békeszerződésben foglaltaknak ellenszegülve Németország gyors fegyverkezésbe fogott, majd annektálta Ausztriát és Csehszlovákia egyes részeit. Nagy-Britannia és Franciaország mindenáron el akarta kerülni az új katonai konfliktust és megalkuvó politikát folytatva a területszerzést elfogadta. Hitler Francót is támogatta a véres spanyol polgárháborúban (1936-1939), majd jobboldali diktatúrája megteremtésében.

Lengyelország német megszállása 1939 szeptemberében jelentette a második világháború kezdetét. Erre az invázióra válaszul az Egyesült Királyság és Franciaország hadat üzent Németországnak.

A második világháború iszonyatos következményekkel járt Európa és az egész világ számára. A városokat sújtó bombázások, tömeges kivégzések, deportálások és népirtás még a katonai áldozatoknál is sokkal több áldozatot követelt a civil lakosság körében.

A náci rezsim rasszista ideológiája alapján Európa-szerte szervezte az „alacsonyabb rendűnek” tartott emberek és csoportok szisztematikus kiirtását (népirtás). Egyes szövetségeseik aktívan részt is vettek a népirtásban. Sok áldozatot kényszerítettek gettókba, éheztettek halára és lőttek agyon, vagy végeztek ki más módszerrel. A „végső megoldás” részeként legnagyobb számban a náci megszállás alatt álló Lengyelország területén létrehozott haláltáborokba deportálták őket. Ez majdnem hatmillió zsidó (soá, a zsidó holokauszt) és milliónyi más, ugyancsak ártatlan áldozat szisztematikus kiirtásához vezetett.

A többi európai polgár különbözőképpen viselkedett ebben a korszakban: Voltak, akik életük kockáztatásával, aktívan segítették az áldozatokat, míg mások teljes passzivitásban maradtak. Voltak, akiket elégedettséggel töltött el tragédia, vagy akár aktívan részt is vettek a bűntettekben – antiszemitizmusuk, rasszizmusuk által vezérelve, illetve új tulajdon szerzését remélvén.

A megszálló német csapatok és szövetségeik ellen többféle ellenállás szerveződött Európa-szerte, különösen 1941 után, ami az országhatárokra való tekintet nélkül mélyítette az egymás iránt érzett szolidaritást és támogatta a demokratikus jövőbe vetett hitet.

1939-ben a Szovjetunió és a náci Németország megkötötte a Kelet- és Közép-Európa érdekszféráik szerinti felosztását rögzítő Molotov-Ribbentrop-paktumot. 1941-ben a nácik mégis megtámadták a Szovjetuniót, aminek hatására a szovjetek szövetséget kötöttek a nyugati hatalmakkal. A Vörös Hadsereg részvétele a háborúban döntőerőnek bizonyult Európa felszabadítása és a szövetségesek győzelme szempontjából. A német megszállás brutalitásából eredő, fájdalmas veszteségeket elszenvedő kelet- és közép-európai országok a háború után – állampolgáraik nagy részének akarata ellenére – a Szovjetunió befolyása alá kerültek. Ezek az országok a szovjet uralom és Vasfüggöny következtében 1989-ig nem is lehettek az európai integráció részesei.

4 – PARADIGMAVÁLTÁS: ÚJ RENDSZER EURÓPA SZÁMÁRA

A közös európai gondolkodásmód az 1930-as években, a Nemzetek Szövetsége keretében indult fejlődésnek, ahol a jövő Európájának alapító atyái – Jean Monnet, Paul-Henri Spaak és Joseph Bech – találkoztak. Aristide Briand és Gustav Stresemann ekkor jutott egyezségre a francia-német megbékélésről, amely az európai integráció kiindulópontjának bizonyult.

A Nemzetek Szövetségének Aristide Briand javasolta a „szövetségi kapcsolatot" az „európai közösségen" belül. Bár elképzelhetőnek tartotta az európai vámuniót, nem volt egyértelmű álláspontja a nemzeti szuverenitás korlátozásával kapcsolatban. A felmerült elképzelések szolgáltak 1945-öt követően az európai integráció vezérfonalának közvetlen forrásául. A megbékélés folyamata csak a kontinens nyugati részére terjedt ki. 1946-ban megszüntették a Nemzetek Szövetségét, hatásköreit pedig az Egyesült Nemzet Szövetsége (ENSZ) vette át.

Miközben autoriter és totalitárius rendszerek jött létre a két világháború közötti Európában, értelmiségiek, mint Richard Coudenhove-Kalergi, az európai identitás megteremtésének lehetőségéről beszéltek. A gazdasági és politikai elit köreiben sikeresen terjesztették az európai eszmét, azonban a közvéleményre nem voltak hatással.

Egyes európaiak, akik közül később sokan szorosan kapcsolódtak a háború utáni Európa újjáépítéséhez, még a londoni vagy amerikai emigrációjuk alatt kezdtek foglalkozni Európa jövőjével. A lengyel-csehszlovák és a jugoszláv-görög megállapodás megkötése egyesek számára a regionális együttműködés alapkövét jelentette. Ezek a tervek azonban, elsősorban szovjet nyomásra, kudarcba fulladtak. Sikeres integrációs például szolgált ugyanakkor a szocialista Jugoszlávia –igaz, Tito autoriter vezetése alatt (1945-1980). A háború alatt e tekintetben az egyetlen igazi eredményt a Benelux Unióról szóló megállapodás londoni, 1945-ben történt megkötése jelentette. Míg a második világháborúban megszállták Norvégiát, Dániát és Finnországot, Svédország semleges maradt és tovább folytathatta a jóléti állam rendszerének kiépítését.

Az európai integráció egyes kritikusai rámutattak a Nemzetek Szövetsége kudarcára, s a Hitler uralma alatt megvalósítani kívánt Új Világrenddel kapcsolatos, túlfűtött náci propagandára. Ezzel ellentétes véleményt képviselve, több ellenállási mozgalom tagja támogatta az egységes, demokratikus Európa eszméjét. A ventotenei kiáltvány (1941) alapján 1944-ben, Genfben, az ellenállás egyik csoportjának különböző országokból érkezett tagjai – Altiero Spinelli vezetésével –újabb kiáltványban fogalmazták a föderális Európa megteremtésének szükségességét.

BÉKE, JÓLÉT ÉS EMBERI JOGOK

A szövetségesek (az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió) a jaltai és a potsdami konferencián vitatták meg az európai határok helyét és Németország jövőbeli státuszát; 1945-ben megalakult az Egyesült Nemzetek Szövetsége San Franciscóban; 1948-ban elfogadták az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát. Európa azonban nemsokára a szovjet és amerikai befolyás közötti csatatéré vált.

A kontinens nyugati részére korlátozott európai integráció a hidegháborúra és a kommunizmus fokozatos európai elterjedésétől való félelemre is tekintettel vette kezdetét. Emiatt az Egyesült Államokban is támogatóra lelt. Az Egyesült Államok 1947-ben hirdette meg a Marshall-tervet, az európaiak együttműködését szabva meg a pénzügyi támogatás előfeltételeként. Ekkor jött létre 1948-ban az Európai Gazdasági Együttműködési Szervezet (OEEC), majd 1950-ben az Európai Fizetési Unió (EPU), amely az első lépést jelentette a mai európai monetáris unió felé vezető úton.

A Marshall-terv szovjet visszautasítása hozzájárult az Európa keleti és nyugati része közötti, hosszú ideig fennálló megosztottsághoz. A szovjetek elhatározták, hogy a hatalmuk alatt álló országokat a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST) keretei között fogják egybe, amit 1949-ben alapítottak meg Bulgária, Magyarország, Lengyelország, Románia és Csehszlovákia részvételével. A Szovjetuniónak mindez igazolásul szolgált Közép- és Kelet-Európa országainak kizsákmányolására. A szervezet 1991-ben, a berlini fal leomlása után szűnt meg.

Az Egyesült Államok vezetésével számos nyugati ország katonai szövetségre lépett, létrehozva 1949-ben az Észak-atlanti Szerződés Szervezetét (NATO). Bár az Európai Védelmi Közösség terve, az európai védelmi rendszer megteremtésére irányuló korai kísérlet megbukott 1954-ben, az európai országok legtöbbje az Atlanti Szövetségben maradt vagy ahhoz csatlakozott. Erre válaszul a Szovjetunió a Varsói Szerződéssel létrehozásával megalakította Európa kommunista országainak katonai szövetségét. A szocialista Jugoszlávia nem került szovjet befolyás alá - Nyugatról kapott pénzügyi segélyt és saját utat választott a kommunizmus felépítéséhez (munkás-önigazgatás), illetve az el-nem-kötelezettek mozgalmának egyik vezetője lett.

Az európai eszme támogatói között megtalálhattuk minden nagyobb politikai csoport – a keresztény demokraták, a liberálisok és a szocialisták – tagjait. Ellenzői a kommunisták és a nacionalisták köreiben voltak. Az Európa-párti mozgalom azonban két irányba szakadt: a föderalisták az azonnali, nemzetek feletti integrációt támogatták, míg a funkcionalisták fokozatos és pragmatikus szempontok alapján megvalósuló integrációra törekedtek. Végül az utóbbi megközelítés és modell érvényesült erőteljesebben és ez a megközelítés határozta meg az Európai Unió mai formáját is.

Az európai integráció a korábbi totalitárius és autoriter rendszereket és ideológiákat teljesen elutasító értékekre alapult.

Az **Európa Tanács** létrejötte 1949-ben, az Egyezmény az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságok Védelméről 1950-ben, és mint e szempontból a legfontosabb: az Emberi Jogok Európai Bírósága Strasbourgban a nyugati-európai országok elköteleződését mutatta, hogy az európai közösség építésének alapkövévé ezen elveket és intézményeket tették meg.

A három érintett nyugati hatalom 1949-ben egybevonta a német megszállási övezeteiket, s az európai demokratikus közösség tagjaként megalakult a Német Szövetségi Köztársaság (Nyugat-Németország). Erre válaszul a Szovjetunió – kommunista mintára – létrehozta a Német Demokratikus Köztársaságot (Kelet-Németországot).

A Jean Monnet közreműködésével megalkotott Schuman-terv Franciaország elhatározását mutatta **az európai tartós béke és a Németországgal való történelmi megbékélés biztosítására**. Ez a terv vezetett az Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK) létrejöttéhez 1951-ben. Az 1954-ben elszenvedett politikai és katonai integrációs kudarcok után az Európa-pártiak úgy döntöttek, hogy az európai közösség építésére irányuló törekvéseiket a gazdasági együttműködésre alapozzák.

Ebből a szempontból kulcsfontosságú áttörésnek számított, hogy 1957-ben Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Németország és Olaszország aláírta az Európai Gazdasági Közösséget (EGK) és az Európai Atomenergia Közösséget (Euratom) létrehozó **Római Szerződéseket**. A gazdasági együttműködés másik fontos példája lett az Európai Szabadkereskedelmi Térség (EFTA) létrejötte.

A szerződések a kezdetektől nyitva hagyták az utat más európai országok csatlakozása előtt. A vasfüggöny fennállása alatt azonban csak a többi nyugat-európai ország csatlakozhatott egymás után az EGK-t hat alapító tagállamához. Dél-Európa esetében ez a hetvenes években végbement demokratizálódás után következett be.

Bár Moszkva könyörtelenül letörte az 1956-os magyarországi forradalmat és az 1968-as prágai tavaszt, 1989-től kezdve a kommunista rendszer megbukott Kelet-Közép-Európában (gondoljunk csak a lengyelek békés *Solidarność* forradalmára, vagy a berlini fal leomlására).

Ezek az események Európa és Németország megosztottságának is a végét jelentették. Közép-Európa országai azonnal csatlakoztak az Európa Tanácshoz. Az Európai Unió tíz új taggal való bővülése 2004-ben látványos politikai lépést jelentett Európa újraegyesítése felé. Újabb országok követték őket 2007-ben és 2013-ban. Az újraegyesített és kibékített Európa pedig fontosabb szerepet játszhatott a nemzetközi politika színterén.

Ugyanakkor Dél-Kelet-Európában újra lángra kaptak a hidegháború által kordában tartott történelmi konfliktusok. A szerbek, horvátok és bosnyákok között dúló délszláv háború (1991-1995) gyökerei a 19. századi nacionalizmushoz nyúlnak vissza. A háború nyomán végül öt független állam alakult: Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Montenegró, Szerbia és Szlovénia.

Az albán kisebbséggel fennálló etnikai feszültségek végül kiéleződtek Szerbiában, majd Macedóniában, s a konfliktus 1999-ben az albán kisebbség védelmében indított NATO bombázáshoz, majd Koszovó ENSZ (később uniós) védelmi státuszához és a macedóniai EU missziókhoz vezettek. Montenegró függetlenségéről népszavazás döntött 2006-ban. Koszovó 2008-ban kiáltotta ki függetlenségét, azonban azt nem minden ENSZ, illetve uniós tagállam ismeri el.

A délszláv háború különösen Európa fiatal generációinak jelentett nagy megrázkódtatást, akik egész életükben – a kontinensen a második világháború vége óta fennálló – békében éltek. Az Európai Unió felismerte a balkáni térség stabilitásának fenntartásában betöltött szerepét: a nyugat-balkáni országok számára felajánlotta a stabilizációs és társulási folyamat megindítását, uniós csatlakozásuk lehetőségének kulcsfontosságú eszközét. Szlovénia 2004-ben, Horvátország pedig 2013-ban lett az EU tagja, a bővítési folyamat pedig tovább halad a többi nyugat-balkáni ország tekintetében.

ZÁRÓ GONDOLATOK: EURÓPA VÁLASZÚT ELŐTT

Sajnos Európa történelme alapjában véve – a számos, értékes művészi és szellemi teljesítmény ellenére – főként megrázó tapasztalattal szolgált az európaiak számára. A véres háborúk és kegyetlen üldözések sora emberek millióinak szenvedését okozta. Történészi becslések szerint a 20. századig hétévente háború tört ki Európában. Ilyen körülmények között a béke felbecsülhetetlen értéket képviselt és az egységes Európa létrejöttének alapvető indokául szolgált.

A múltban az éhínség és a háború az embereket gyakran egyszerre sújtotta. A 20. század első felében Európának még búzát kellett importálnia. 1945 után Európa-szerte a vaj, a cukor és a kávé csak jegyrendszerben volt kapható. Nem csoda, hogy 1957 után miért fogadták lelkesen a közös agrárpolitika (KAP) bevezetését. Ennek célja olyan árak fenntartása volt, amelyek a mezőgazdasági termelőknek méltányos jövedelmet, Európának pedig élelmiszer-önellátást biztosítottak.

Ugyanígy, a Római Szerződés által 1957-ben megteremtett európai közös piac – bár messze nem tökéletesen vagy egyenlő módon – jelentősen emelte az európaiak életszínvonalát.

Az ötvenes évek óta létrehozott európai szervezetek (mint az Európa Tanács vagy az Európai Unió) arra hivatottak, hogy véget vessenek az államok közötti hatalmi harcoknak, s helyükbe a folyamatos tárgyalások és a szuverenitás megosztása lépjenek. A döntéshozatal Brüsszelben és Strasbourgban sokszor tűnik hosszúnak és nehézkesnek, ám a háborúzás helyett tárgyalásokon és kompromisszumokon alapul.

A háborúk vége és az élelmiszer-önellátás azonban önmagukban nem biztosítják az emberhez méltó életet és az igazságos társadalmat. Az emberi jogok tiszteletben tartása, a demokrácia és a szabad mozgás elve az európai szakpolitikák alapköveivé váltak. A közösségi módszer (azaz az államok közötti hatalmi harcok helyébe lépő folyamatos tárgyalások és a szuverenitás megosztása) paradigmaváltást hozott, amely Európa sorsát is átalakította.

Európa ma választút előtt áll. Pusztán a vámunió és az egységes piac nem tenné szükségessé, hogy a résztvevő országok közös értékeken vagy közös politikai elképzeléseken, programokon is osztozzanak. Másfelől azonban a politikai unió, a közös védelmi teendők és a polgárok aktív szerepvállalása nem képzelhetőek el közös európai értékek nélkül. Ezek a döntések most még fontosabbak, amikor világunk alapvető változásokon megy keresztül. Az egyre fejlettebb technológiák, a korlátokat már nem jelentő határok, új erős országok felemelkedése, a demográfiai kérdések és a környezet fokozottabb védelemének igénye mind jelentősen megváltoztatták az Európai Unió fejlődésének keretét.

IRODALOMJEGYZÉK

L'Europe, genèse d'une civilisation, Lucien Febvre, Ed. Perrin, 1999

Európa 12 leckében, Európai Bizottság, Kommunikációs Főigazgatóság, 2014, https://bookshop.europa.eu/hu/eur-pa-12-leck-ben-pbNA0213714/?CatalogCategoryID=U3Cep2OwY8MAAAFK4rFgxy6N

L'Europe expliquée aux jeunes, Jacques Le Goff, Eds. du Seuil, 2007

Histoire de l'Europe, 12 európai történész tollából, Eds. De Boeck/Hachette, 1992

Mémoires, Jean Monnet, Paris, Fayard, 1976

28 siècles d'Europe, Denis de Rougemont, 1961

L'Europe, Histoire de ses peuples, Jean-Baptiste Duroselle, Hachette Littérature, Coll. Pluriel, 1998.

Manuel d'histoire franco-allemand – l'Europe et le monde 1814-1945, Ed. Nathan

Deutsch-Französisches Geschichtsbuch-Europa und die Welt vom Wiener Kongress bis 1945, Klett Verlag

Manuel d'histoire franco-allemand – l'Europe et le monde depuis 1945, Ed. Nathan

Dictionnaire historique de l'Europe unie, s.dir. P. Gerbet, G. Bossuat, T. Grosbois, Bruxelles, Ed. André Versaille, 2009

Dictionnaire critique de l'Union européenne, s.dir. Y. Bertoncini, T. Chopin, A. Dulphy, S. Kahn, C. Manigand, Paris, 2008

Térkép és történelmi idővonal, Toute l'Europe, www.touteleurope.fr/histoire/dates-cles

European Navigator (ENA): az európai integráció történetének digitális könyvtára: http://www.ena.lu

MÁSODIK RÉSZ

EURÓPAI ÉRTÉKEKRE ÉPÜLŐ EURÓPAI KÖZÖSSÉG

A történelem ismerete segít annak megértésében, hogy a háborús tragédiákhoz vezető ideológia, a szélsőséges nacionalizmus, elutasítása miként ösztönözte az európai integrációt. Megteremtésére ugyanakkor az 1945 óta uralkodó béke eszméje önmagában nem ad elegendő magyarázatot. A kölcsönös bizalom és közösségi érzés alapján az európaiak – különbözőségeiken túl – közös alapértékeikben osztoznak. Valamely közösséget megalapozó értékek olyan eszményt jelentenek, amelynek gyakorlati megvalósítása mindig komoly erőt próbáló feladat. Éppen ez a nehézség mutatja az európaiak törekvésének elszántságát a demokrácia, a szabadság, a méltóság és a jogállam folyamatos megőrzésére és szükség szerinti újraépítésére.

Európa identitása tükröződik értékeiben. Ezeket nem értelmezhetjük külön-külön: kölcsönösen kapcsolódnak egymáshoz, s az emberi méltóság fogalmán alapulnak. Az európai identitás nagyon összetett, nem csupán földrajzi, etnikai vagy nyelvi értelemben véve.

Ezek az értékek – az egyéni tapasztalatok sokfélesége ellenére is – az összetartozás érzését keltik: az európaiak **olyan meggyőződések és nézetek** összességében osztoznak, amelyek számukra fontosak és kívánatosak. Az európai identitás nem szorítja ki vagy nyomja el a nemzeti hovatartozást: „Egység a sokféleségben" – szól az Európai Unió jelmondata.

A közös történelmi tapasztalat, a hasonló kulturális, társadalmi és politikai változások önmagukban még nem biztosítják, hogy valóban hajlandóak legyünk békében élni egymással.

Európa humanista nézeteivel, az egyén és jogai elismerésére alapozva határozza meg önmagát.

Mindezek alapvető értékek: az európaiság lényege, hogy közösen törekszünk a demokratikus és virágzó társadalom felépítésére.

A második rész bemutatja:

1 – azokat az értékeket, amelyeket Európa legfontosabb teljesítményei között tartanak számon, valamint elmagyarázza, miért európaiak ezek az értékek, s hogy miként kötik össze egymással az európaiakat;

2 – annak az Európai Unió Alapjogi Chartának a jelentőségét, amelyet 2000-ben dolgoztak ki, majd a Lisszaboni Szerződés óta az európai jogrend szerves részévé vált.

1 – MILYEN ÉRTÉKEK HATÁROZZÁK MEG EURÓPÁT?

Az európai közösség alapító atyái a második világháború vége óta hangsúlyozták azon értékek iránti tiszteletüket, amelyeket a totalitárius és autoriter rendszerek megtagadtak.

Ezek az értékek évszázadok alatt fejlődtek, ahogy „Európa" fogalma körvonalazódott. Számos kulturális, vallási és szellemi hatás – a görög és római örökség, az arab–iszlám filozófia; a keresztény hagyomány a zsidó gyökereihez fennmaradt kapcsolódásaival; a reneszánsz; a reformáció; a felvilágosodás és a 19. századi liberalizmus, valamint a 20. század más haladó eszméinek – eredményei. Mindezeket a hatásokat magába foglalja az európai gondolkodás- és életmód, s az európai civilizáció közös alapjaként szolgálnak.

Ezeket az értékeket az Európa Tanács és tagállamai 1949 óta erőteljesen hangsúlyozták. 1950-ben elfogadták a háború utáni időszak Európájának első jelentős jogi dokumentumát: **az Emberi Jogok Európai Egyezményét**[1]. A szöveg rövid időn belüli elfogadása és ünnepélyessége rámutat arra, milyen fontosnak tartották az „új Európa" alapítói ezen elvek kinyilvánítását.

Hasonló elvek vezérelték Robert Schumant és Jean Monnet-t az 1950. május 9-i nyilatkozat[2] kidolgozásában, majd a Római Szerződés megalkotóit, amely létrehozta az Európai Gazdasági Közösséget (EGK), illetve ösztönzőleg hatottak a későbbi szerződések kidolgozására is (az Egységes Európai Okmány, a Maastrichti, az Amszterdami és a Nizzai Szerződések).

A Lisszaboni Szerződés elismerte, hogy ezen értékékeket szükséges újból egyértelműen kinyilvánítani.

Az Európai Unió értékei „*az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékei. Ezek az értékek közösek a tagállamokban, a pluralizmus, a megkülönböztetés tilalma, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, valamint a nők és a férfiak közötti egyenlőség társadalmában*" (az EUSz 2. cikke).

Ezen értékek tiszteletben tartása az Európai Unióhoz való csatlakozás egyik kötelező feltétele (az ún. koppenhágai és madridi kritériumok szerint).

Mivel ezeket az értékeket a Lisszaboni Szerződésbe foglalták, így azokat az európai intézményeknek és a tagállamoknak az uniós jogszabályok és szakpolitikák végrehajtása során tiszteletben kell tartaniuk.

1 http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_HUN.pdf
2 A Schumann-terv, amelyet Robert Schumann 1950. május 9-én tárt a nyilvánosság elé.

A fő értékek:

AZ EGYÉN SZABADSÁGA ÉS FELELŐSSÉGE – A DEMOKRÁCIA ALAPKÖVEI

Az állampolgárság és demokrácia alapgondolatai az ókori Görögországban, az európai civilizáció akkori bölcsőjében születtek.[3] A polgárok szabadon kifejezhették gondolataikat, vitatkozhattak, gyülekezhettek, részt vehettek a döntéshozatalban, megválaszthatták tisztségviselőiket és igazságot szolgáltathattak. Bár a modern európai demokrácia jelentősen különbözik az ókoritól, továbbra is az egyéni szabadságon és felelősségen alapul.

SZOLIDARITÁS, EMBERI MÉLTÓSÁG ÉS IGAZSÁGOSSÁG

Az egyetemes emberi méltóság a keresztény filozófia által alkotott fogalom.[4] Egy **személy**, az egyéntől eltérően, csak más emberekkel való kapcsolataiban létezik. **Az alapvető emberi szolidaritás** ezen **eszméje** vezetett az egyenlő méltóság, a személyi sérthetetlenséghez való jog, s a diszkrimináció tilalmának mai fogalmaihoz, valamint a méltányosság és társadalmi igazságosság iránti törekvésekhez.

Európa nem rendelkezik kizárólagos joggal az emberi élet tisztelete felett. Ha azonban megvizsgáljuk a jelenlegi jogszabályok által előírt követelményeket, egyértelmű, hogy **az emberi méltóság abszolút értéket** testesít meg Európa számára – ahogy azt például a halálbüntetés tilalma is mutatja.

*

* *

További jellegzetességek érdemesek még a fentiek kiegészítésére –főként olyan humanista gondolatok, mint például az önkritika, a sokszínűség tiszteletben tartása, a nyíltság, valamint a másokról és másoktól való tanulás iránti vágy.

3 Vö. a történelemről szóló résszel
4 Például Aquinói Szent Tamáshoz köthető.

2 – AZ EURÓPAI UNIÓ ALAPJOGI CHARTÁJA: AZ ALAPÉRTÉKEKET SZOLGÁLÓ JOGI ESZKÖZ

A Charta az EU tagállamainak közös értékeit foglalja össze, és először rögzíti egyetlen dokumentumban az állampolgári, politikai, gazdasági és szociális jogokat.

Preambuluma meghatározza a célt: „*a társadalmi változások, a társadalmi haladás, valamint a tudományos és technológiai fejlődés fényében szükséges az alapvető jogok megerősítése e jogoknak egy chartában való kinyilvánítása útján*."[5]

Ma a Charta, a **Lisszaboni Szerződés** részeként, jogilag kötelező erejű az EU minden tagállamára nézve. A polgárok a Chartába foglalt minden jogra hivatkozhatnak a nemzeti bíróságok és az Európai Unió Bírósága előtt. A Charta ma az európai integráció és szakpolitikák fontos eszköze.

A CHARTÁBA FOGLALT JOGOK HAT FŐ KATEGÓRIÁJA:

1- Méltóság

Az első fejezet a méltósághoz fűződő jogokat rögzíti. Minden egyes személy abszolút értékét biztosítja, e tekintetben mindenkit egyedinek és pótolhatatlannak tekintve. Ez az elgondolás megakadályozza, hogy bármely hatalom visszaéljen a hatalmával, illetve abszolút hatalmat gyakorolhasson az egyének felett. Ebből következik többek között:

- az élethez való jog és a halálbüntetés tilalma,
- a testi és szellemi sérthetetlenséghez való jog,
- az eugenikai gyakorlat és az emberi lények szaporítási célú klónozásának tilalma (ez megkérdőjelezné az ember abszolút értékét, holott mindenkit egyedinek tekintünk),
- az emberi szervekkel való és az emberkereskedelem tilalma,
- stb.

5 A Charta szövege: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:C2012/326/02

2- Szabadságok

Az ebbe a fejezetbe foglalt jogok megerősítik a személyes meggyőződés tiszteletét, az életmód megválasztásának szabadságát, s az alábbi szabadságjogok gyakorlásához szükséges oktatás iránti igényt. Itt rögzítették többek között:

- a szabadsághoz és személyi biztonsághoz való jogot,
- a magán- és a családi élet tiszteletben tartásához és a családalapításhoz való jogot,
- a véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadságát,
- a személyes adatok védelmét,
- a gondolat-, a lelkiismeret- és a vallásszabadságot,
- az oktatáshoz való jogot, azaz az ingyenes kötelező oktatáshoz, valamint a szakképzéshez és továbbtanuláshoz való jogot,
- a tulajdonhoz való jogot,
- a menedékjogot,
- stb.

3- Egyenlőség

Az ebbe a fejezetbe foglalt jogok számottevő előrelépést jelentenek az emberi jogok terén, az emberek egyenértékűsége tekintetében. Ebből következik többet között:

- a megkülönböztetés tilalma pl. a nem, faj, etnikai vagy társadalmi származás, genetikai tulajdonság, vallás, vagyoni helyzet, fogyatékosság, kor, szexuális irányultság, stb. alapján
- a kulturális, vallási és nyelvi sokféleség tiszteletben tartása,
- a nők és férfiak közötti egyenlőség, kiegészítve az alulreprezentált nem számára különleges előnyöket biztosító rendelkezésekkel
- a gyermekek jogai,
- az idősek joga a méltó és önálló élethez,
- stb.

4- Szolidaritás

Amennyiben a sokféleség tiszteletben tartása Európa egyik alapelve, úgy az egység a másik, amely magától értetődően megkívánja az egymás iránti szolidaritást. Ezért az e fejezetbe foglalt jogok fontos előrelépést jelentenek a szociális jogok terén. Ebből következik többek között:

- a munkavállalók joga a tájékoztatáshoz és konzultációhoz,
- az indokolatlan elbocsátással szembeni védelem,
- tisztességes munkafeltételek, azaz a munkavállalók egészségét, biztonságát és méltóságát tiszteletben tartó munkafeltételekhez való jog,
- a gyermekmunka tilalma, azaz a foglalkoztatás alsó korhatára nem lehet alacsonyabb, mint a tanköteles kor felső határa,
- a szülői szabadsághoz való jog,
- az általános gazdasági érdekű szolgáltatásokhoz (azaz a közszolgáltatásokhoz) való hozzáférés,
- környezetvédelem,
- fogyasztóvédelem,
- stb.

5- A polgárok jogai

- Az e fejezetbe foglalt jogok az igazi, aktív európai polgárság gyakorlati oldalát fejezik ki, például az alábbiaknak köszönhetően:
- aktív választójog az európai parlamenti választásokon, amely intézmény egyre jelentősebb hatalommal rendelkezik,
- az európai polgári kezdeményezés, amely lehetővé teszi, hogy a tagállamok legalább egynegyedében élő, egymillió uniós polgár közvetlenül az Európai Bizottságot kérje fel a javasolt jogszabály(-módosítás) előterjesztésre,
- az európai ombudsman kinevezése,
- stb.

6- Igazságszolgáltatás

Az e fejezetbe foglalt jogok a polgárok igazságszolgáltatáshoz fűződő érdekeit védik. Ebből következik többek között:

- a hatékony jogorvoslathoz való jog,
- az ártatlanság vélelme,
- a kétszeres büntetés elleni védelem,
- stb.

A Charta jól mutatja, hogy a közös értékek miként fogják egységbe az európaiakat, támogatva a politikai értelemben is közös Európa építését, emellett tiszteletben tartva az egyének sokféleségét is.

A Chartába foglalt jogokra bármely uniós polgár hivatkozhat, amelyeket a nemzeti és európai bíróságoknak (az Európai Unió Bíróságának, röviden EUB-nak) is érvényre kell juttatniuk.

A CHARTA HATÁLYA

1) A Charta által elismert jogok kiterjednek minden, az Európai Unió ellenőrzése alá kerülő **személyre,** nem csak az uniós polgárokra (kivéve az 5. fejezetben foglalt jogokat, amelyek csak az EU tagországainak állampolgáraira vonatkoznak.)

Fontos, hogy a „**személyek** jogairól" van szó: a Charta szerzői tartózkodtak az „emberi jogok" kifejezés használatától, mert egyes nyelveken az a megfogalmazás csak a férfiakra utalna.

2) A Charta rendelkezéseit az uniós intézményeknek és a tagállamoknak az uniós jogszabályok végrehajtása során tiszteletben kell tartaniuk. Ezen esetekben a luxemburgi Európai Bíróság járhat el. Bárki fordulhat az európai ombudsmanhoz is.[6] A tagjelölt és lehetséges tagjelölt országok uniós tagságának egyik feltétele a Charta rendelkezéseinek betartása.

Más esetekben pedig az Európa Tanács tagállamaiban élők a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságához fordulhatnak.

A Charta az EU és tagállamai minden döntését befolyásolja a gyakorlatban. A két jogi dokumentum, az Emberi Jogok Európai Egyezménye (amelyet az Európa Tanács fogadott el), és az Alapjogi Charta (amelyet az Európai Unió fogadott el) sok ponton kapcsolódik egymáshoz, kölcsönösen erősítve egymást.

6 Lásd a harmadik fejezetet.

3) Fontos, hogy egyes tagállamok (mint az Egyesült Királyság és Lengyelország) nem csatlakoztak a Charta bizonyos rendelkezéseihez. A saját történelmük, kultúrájuk és érdekeikben rejlő okok miatt ezek az országok meghatározott mentességekkel, az ún. *opt out* lehetőségével éltek.[7] Ezen mentességek azonban csak korlátozott körben érvényesülhetnek, és rájuk is vonatozik az EUSz 2. és 3. cikke.[8]

7 Fontos, hogy e két tagállam döntése mögött más indokok álltak, és döntéseik is a Charta más pontjait érintették. Az Egyesült Királyság döntése a gazdasági és szociális jogokkal állt összefüggésben. Lengyelország a szexuális kisebbségek jogait nem támogatta. Csehország pedig a tulajdonhoz való joggal kapcsolatos rendelkezések alól kért mentességet.

8 2. cikk

Az Unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul. Ezek az értékek közösek a tagállamokban, a pluralizmus, a megkülönböztetés tilalma, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, valamint a nők és a férfiak közötti egyenlőség társadalmában.

3. cikk

(1) Az Unió célja a béke, az általa vallott értékek és népei jólétének előmozdítása.

(2) Az Unió egy belső határok nélküli, a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló olyan térséget kínál polgárai számára, ahol a személyek szabad mozgásának biztosítása a külső határok ellenőrzésére, a menekültügyre, a bevándorlásra, valamint a bűnmegelőzésre és bűnüldözésre vonatkozó megfelelő intézkedésekkel párosul.

(3) Az Unió egy belső piacot hoz létre. Az Unió Európa fenntartható fejlődéséért munkálkodik, amely olyan kiegyensúlyozott gazdasági növekedésen, árstabilitáson és magas versenyképességű, teljes foglalkoztatottságot és társadalmi haladást célul kitűző szociális piacgazdaságon alapul, amely a környezet minőségének magas fokú védelmével és javításával párosul. Az Unió elősegíti a tudományos és műszaki haladást.

Az Unió küzd a társadalmi kirekesztés és megkülönböztetés ellen, és előmozdítja a társadalmi igazságosságot és védelmet, a nők és férfiak közötti egyenlőséget, a nemzedékek közötti szolidaritást és a gyermekek jogainak védelmét.

Előmozdítja a gazdasági, a társadalmi és a területi kohéziót, valamint a tagállamok közötti szolidaritást.

Az Unió tiszteletben tartja saját kulturális és nyelvi sokféleségét, továbbá biztosítja Európa kulturális örökségének megőrzését és további gyarapítását.

(4) Az Unió egy gazdasági és monetáris uniót hoz létre, amelynek pénzneme az euro.

(5) A világ többi részéhez fűződő kapcsolataiban az Unió védelmezi és érvényre juttatja értékeit és érdekeit, és hozzájárul polgárainak védelméhez. Hozzájárul a békéhez, a biztonsághoz, a Föld fenntartható fejlődéséhez, a népek közötti szolidaritáshoz és kölcsönös tisztelethez, a szabad és tisztességes kereskedelemhez, a szegénység felszámolásához és az emberi jogok, különösen pedig a gyermekek jogainak védelméhez, továbbá a nemzetközi jog szigorú betartásához és fejlesztéséhez, így különösen az Egyesült Nemzetek Alapokmányában foglalt alapelvek tiszteletben tartásához.

(6) Az Unió e célkitűzéseket a megfelelő eszközökkel, a Szerződésekben ráruházott hatáskörök keretein belül valósítja meg.

3 – ÉRTÉKEK A GYAKORLATBAN: KONFLIKTUS ÉS KOMPROMISSZUM

Az európai értékeket egyesek koherens koncepciók összességének tekintik, amely pontosan meghatározott és elérni kívánt emberi eszményt hangsúlyoz.

Az ebbe az eszménybe foglalt értékek azonban a gyakorlatban konfliktusba, ellentmondásba kerülhetnek egymással. Az ilyen eseteket tekinthetjük akadálynak, de lehetőségnek is ahhoz, hogy adott helyzetben megfelelő döntést hozhassunk. Ezek a lehetséges döntések határozzák meg ugyanis társadalmunk európai modelljét.

MÉLTÓSÁG ÉS SZABADSÁG

„*Szabadságunk határa a másik ember szabadsága*”[9]. Ez a közismert alapelv meghatározza a közös társadalomban élő egyének szabadságainak együttélését is. Ez az elgondolás azonban nem old meg minden, a szabadság fogalomkörével kapcsolatos kérdést.

Csak a más emberekkel való kölcsönös viszony szab bármi határt? Bármit megtehetünk-e, mint egyének, mint közösség, vagy mint a többség – mindaddig, amíg azzal nem korlátozzuk valaki más szabadságát?

Ez az elméletinek tűnő kérdés gyakorlati válaszokat kíván például az etnikai, nemi, vallási hovatartozással vagy akár a prostitúcióval, stb. kapcsolatos magatartásunkra nézve.

Ebben a tekintetben a méltóság szabhat határt az egyéni szabadságnak.

Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a méltóság mindenkit megillet, a humanizmus lényege, feltétel nélkül tiszteletben kell tartanunk és nem is mondhatunk le róla.

Mindez gyakran választást jelent. Például a véleménynyilvánítás szabadságát gyakorolva esetleg megsérthetjük mások emberi méltóságát. Ekkor választanuk kell, hogy a két érték közül melyiket részesítjük előnyben. Ez olyan alapvető döntést jelent, amely azt is befolyásolja, hogy milyen társadalmi modellben szeretnénk élni.

Vajon fontosabb-e a véleménynyilvánítás szabadságának védelme – még akkor is, ha a kinyilvánított vélemény sértő?

Az Alapjogi Charta végső soron – mint minden fontos, elveket és értékeket rögzítő dokumentum – távolról sem statikus, hanem minden ízében eleven szöveg. Egyes konkrét esetekben nehéz összeegyeztetni egymással a benne foglalt elveket, így az európaiak döntésén múlik, hogy értékeik hogyan érvényesülnek.

9 Ez John Stuart Mill (1806-1873) A Szabadságról c. művének is egyik alapgondolata

Olyan világban szeretnénk élni, amely biztonságot nyújt a fenyegető veszélyek és a terrorizmus ellen. Valamely politikai közösség – legyen az az Európai Unió vagy egyik tagállama – állampolgárai védelmében tett intézkedései ugyanakkor ellentmondásba kerülhetnek a személyi szabadsághoz fűződő értékeinkkel. Ezért döntő fontosságú a biztonság és a szabadság közötti egyensúly megteremtése, annak érdekében, hogy a hathatós biztonságot nyújtó rendszer ne sértse az állampolgárok szabadságjogait.

IRODALOMJEGYZÉK:

Az Európai Unió Alapjogi Chartája:

OJ C 326, 26.10.2012, 391–407. o.

honlap: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT

Az Emberi Jogok Európai Bírósága - EJEB:

- honlap: www.echr.coe.int

Az **Emberi Jogok Európai Egyezménye** is elérhető ezen a honlapon.

Az Európai Unió Bírósága - EUB:

- honlap: www.curia.europa.eu

Hogyan működik az Európai Unió? Útmutató az EU intézményeihez, Európai Bizottság, Kommunikációs Főigazgatóság, 2014, https://bookshop.europa.eu/hu/hogyan-m-koedik-az-eur-pai-uni--pbNA0414810/?CatalogCategoryID=U3Cep2OwY8MAAAFK4rFgxy6N

Les fondateurs de l'Europe, Gérard Bossuat, Ed. Belin, 2001

Après l'Etat-nation, Jürgen Habermas, Ed. Fayard, 2000

Europes, Yves Hersant, Coll. Bouquins, Ed. Laffont, 2000

Pour l'Europe, Robert Schuman, Ed. Nagel, 2000

La démocratie en Europe, Larry Siedentop, Ed. Buchet-Chastel, 2003

HARMADIK RÉSZ

AZ EURÓPAI KALAND

Az elmúlt évtizedekben az európaiak helyzete – társadalmi, területi, gazdasági, jogi vagy biztonsági szempontból nézve – jelentősen megváltozott. Életünket ma a globalizáció és az azzal járó kihívások határozzák meg. Új lehetőségek nyíltak az európaiak számára, hogy sikeresen együttműködjenek és egymással kommunikáljanak, miközben életünket gazdagító új tapasztalatokat szerezhetünk, amikor Európa-szerte utazhatunk, dolgozhatunk, élhetünk.

Az Európai Unió kivételes helyzetben van a kultúrák, nyelvek és rendszerek változatosságát tekintve is. Mindez hozzájárul egy olyan integrált társadalom megteremtéséhez, amelyben az oktatást és a kritikai gondolkodást támogatják. Az európai közösségek kihasználják a különbözőségeik adta lehetőséget: együttműködnek annak érdekében, hogy a legjobb választ találják meg az adott kihívásra, miközben elismerik a sokféleséget és a multikulturalizmust.

Az Európai Unió régóta a regionális integráció legsikeresebb példája, bár gazdasági, politikai, környezeti, vagy a személyek szabad mozgásához kötődő válságok is megrázták. Az EU történelme során számos kihívással szembesült, amelyekből talpra állt és tovább fejlődött.

Az Unió azt példázza, hogy a történelmi megbékélés alapvető az együttműködés megteremtéséhez, illetve az integrációhoz szükséges politikai akarat megerősödéséhez és ahhoz, hogy az egységes Európa eszméje vonzóvá váljon az európaiak számára.

Számos intézményt hoztak létre a demokrácia és az alapvető jogok, illetve a béke és az államok megállapodásainak tiszteletben tartása, valamint a személyek, áruk, a tőke és a szolgáltatások szabad áramlásának biztosítása érdekében – s ezek a szervezetek mind közös értékeken és érdekeken alapulnak.

Ennek a közösségnek a tagjaként fontos, hogy mi is tudjuk, mi a közös bennünk – ez pedig elvezet az aktív állampolgári részvétel kérdéséhez. Az eddig elért uniós eredmények és a még előttünk álló feladatok értékelése pedig abban is segít, hogy tágabb értelmezési keretben tekintsünk a jelenlegi kihívásokra és az azokból eredő lehetőségekre.

Erre tekintettel a következő oldalakon közelebbről is megvizsgáljuk a mindennapok Európáját, feltérképezve az alapvető szabadságjogokat; a civil szervezetek (mint az egyesületek és alapítványok) működését, felépítését és hatását; az uniós intézmények hatásköreit és döntéshozatali eljárásaikat; végül pedig az európai közösség eredményeit és az általa megtestesített értékeket.

1 – AZ EURÓPAI KÖZÉLET

Mi, Európa polgárai alakítjuk ki a jövő társadalmát. Minden élő demokráciának aktív polgárokra van szüksége, akik érdeklődnek a közélet iránt, kíváncsiak a hírekre, információkra, értik és meg is vitatják a közös ügyeket, valamint az is érdekli őket, miként befolyásolhatják a nyilvános döntéshozatalt.

Az uniós polgárság politikai, gazdasági, szociális és állampolgári jogokat foglal magába, amelyek kiegészítik a nemzeti állampolgárság által biztosított jogosultságokat. Bármely uniós tagállam állampolgára automatikusan uniós polgár is.

KÉPVISELETEN ÉS RÉSZVÉTELEN ALAPULÓ DEMOKRÁCIA

Az uniós polgárok aktív és passzív választójoggal rendelkeznek – azaz **szavazhatnak** és indulhatnak – kétféle választáson is:

- **Helyhatósági választások**: Minden választókorú uniós polgár szavazhat és indulhat a lakóhelye szerinti tagállam helyhatósági választásain, az adott ország feltételeinek megfelelően. Például egy ciprusi városba költözött magyar szavazhat ott a polgármesteri, és indulhat az önkormányzati választáson.

- **Európai parlamenti választások:** Minden választókorú uniós polgár szavazhat és indulhat az európai választásokon. 1979 óta közvetlenül választják az ötéves mandátumot szerző európai parlamenti képviselőket. Bár nemzeti szinten választják meg őket, európai parlamenti képviselőként már nemzetek feletti politikai csoportokat alkotnak. Így az Európai Parlament testesíti meg a kb. 500 millió európai polgár demokratikus akaratát.

A 2009 decemberében hatályba lépett **Lisszaboni Szerződés** – az Európai Unió Alapjogi Chartájának köszönhetően is – további eszközöket vezetett be az Unió demokratikus életében való **polgári részvétel** ösztönzésére:

- Létrehozta az **európai polgári kezdeményezés**t, amely különleges hidat biztosít az uniós polgárok és intézmények között. Az Európai Bizottságot jogszabály megalkotására kérhetik fel az uniós polgárok, amennyiben kezdeményezésüket legalább egymillió, a tagállamok legalább egynegyedéből származó személy aláírja. E jogosultság megteremtése a civil szervezeteknek is lehetőséget biztosít a döntéshozatal befolyásolására. Például az első sikeres, a „Víz közjó, nem árucikk!" elnevezésű polgári kezdeményezés nyomatékosította a mindenkit megillető tiszta ivóvíz és szennyvízhasználat biztosítására szóló igényt.

- Elismerte az uniós intézmények és a civil szervezetek közötti **dialógus**, illetve annak fontosságát, hogy utóbbiak **véleményét kikérjék**.

A közösségi gazdasági és szociális jogok egy része pedig uniós polgárságtól függetlenül is megilleti az Unió területén élőket, különösen az Európai Unió 2000 decemberében elfogadott Alapjogi Chartájában foglaltak alapján (lásd az európai értékekről szóló második részt).

- **Szociális jogok:** az uniós tagállamban élők például szabadon utazhatnak az Unió területén, hogy állást keressenek, s a lakóhelyük szerinti tagállam állampolgáraival azonos feltételekkel részesülhetnek az egészségbiztosításban. Egy másik példa: a férfiakat és nőket egyenlő jogok illetik meg az oktatáshoz vagy az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés, a szakmai fejlődés, a bérezés, stb. tekintetében. Ezen jogosultságok azonban nem korlátlanok. Minden állampolgár lehet köztisztviselő a lakóhelye szerinti tagállamban, azonban korlátozások állhatnak fent az adott ország szuverenitását érintő területeken (például az igazságszolgáltatás, a közbiztonság, védelem, hírszerzés, diplomácia területén).

- **Gazdasági jogok:** valamely uniós tagállam minden lakosát megilletik az egységes belső piac vívmányai, azaz az áruk, szolgáltatások és a tőke szabad áramlása. Minden polgár és cég vám fizetése nélkül vehet bármely tagállamban uniós eredetű árukat. Társaság és leányvállalat alapítására is lehetőségünk van bármely tagállamban, ahogy ott is vehetünk fel hitelt pénzügyi intézményektől, ha ezt szeretnénk a kedvezőbb kamatfeltételek miatt. A gazdasági szereplőket pedig nem érheti megkülönböztetés egyetlen tagállami hatóság részéről sem.

Mint uniós tagállamban élőket megillető politikai, gazdasági és szociális jogainkat megvédhetjük az Európai Bíróságon. Ugyancsak mindannyian fordulhatunk panasszal az európai ombudsmanhoz valamely uniós intézmény hivatali visszásságaival kapcsolatban.

Mindezen eszközök a polgárok európai döntéshozatalba való szorosabb bevonását célozzák. Ennek eléréséhez pedig az szükséges, hogy mi, polgárok valóban éljünk is ezekkel a lehetőségekkel.

CIVIL SZERVEZETEK

A civil szervezetek (mint az egyesületek, mozgalmak, alapítványok) a demokratikus és dinamikus Európai Unió nélkülözhetetlen szereplői . Jelentős a hatásuk a döntéshozatalra, valamint teret biztosítanak a polgárok aktív szerepvállalásához.

A civil szervezetek képviselői számos területen – mint a társadalmi, környezeti, kulturális vagy oktatással kapcsolatos kérdésekben – segíthetnek a szakértelmükkel. A civil szervezetek élénkítik fel a részvételi demokráciát.

Az Európai Bizottság – mielőtt új jogszabályt javasol – rendszeresen, és számos területen (például a fogyasztó- vagy a környezetvédelem, a mobilitás, egészségügy területén) tart **nyilvános konzultációt**. Ezek során az érintettek kifejthetik álláspontjukat az adott kérdésekkel kapcsolatban. Ez pedig ösztönzi azt a szakpolitikai vitát, amelynek tartalma beépül a Bizottság további lépéseibe is.

Konkrét példák mutatják, hogy a civil társadalom miként befolyásolhatja a döntéshozatalt: a **REACH-rendelet**, azaz a vegyi anyagok regisztrálásával, értékelésével és engedélyezésével kapcsolatos előírásokat rögzítő közösségi szabályozás megszületésében a környezetvédő szervezetek és a vegyipari lobbi is fontos szerepet játszottak. Az ipari, szakszervezeti és környezetvédő érdekcsoportok mind szembesíthették egymással álláspontjaikat a szabályzás elfogadásához vezető, megfelelően hosszú idő alatt. A 2007-től működő Európai Vegyianyag-ügynökség követi nyomon a vegyi anyagok forgalomba hozatalát, miközben a gyártók felelőssége, hogy bizonyítsák, termékeik nem károsak, illetve nincs alternatívájuk.

További információ a civil szervezetek szerepével kapcsolatban:

https://ec.europa.eu/info/about-european-union/principles-and-values/transparency/consultations_hu

» Az Európai Bizottság nyilvános konzultációkról szóló adatbázisa

https://civilsocietyeurope.eu/ (angol nyelvű)

» Számos civil hálózatot és európai platformot tömörítő, és az egyenlőség, szolidaritás, befogadás és demokrácia területén aktív hálózat

SZOCIÁLIS PARTNEREK

A szociális partnerek európai szintű szervezeteik – mint az Európai Szakszervezetek Szövetsége, a BusinessEurope (a munkáltatók szervezete) és a Közszolgáltatást nyújtó Munkáltatók és Vállalatok

Európai Központja – révén vesznek részt a szociális párbeszédben.

- Az **Európai Szakszervezetek Szövetsége (ESZSZ)** 1973 óta a nemzeti és szakszervezeti szövetségek legtöbbjének képviselője az Európai Unióban, illetve egyes harmadik országokban is. Tagszervezetei munkáját európai szinten koordinálja a szociális normák és a dolgozók helyzetének javítása érdekében.

Az ESZSZ égisze alatt működik például az Európai Vezetők és Menedzserek Tanácsa (EUROCADRES), az Európai Nyugdíjasok és Idősek Szakszervezeti Szövetsége (F.E.R.P.A.), a szolgáltatási szektorban dolgozókat tömörítő UNI Europa, valamint számos Interregionális Szakszervezeti Tanács (IRTUC).

https://www.etuc.org/ (angol nyelvű)

- A **BusinessEurope (az európai vállalkozások szövetsége),** 1958-ban eredetileg „Európai Közösségi Iparszövetség” néven alakult; a munkáltatói szövetségeket képviseli az Európai Unióban, illetve egyes harmadik országokban.

  https://www.businesseurope.eu/ (angol nyelvű)

- A ***Közszolgáltatást nyújtó Munkáltatók és Vállalatok Európai Központja*** **(angol rövidítése: CEEP)**, 1961-es megalakulása óta a közszolgáltatást, azaz általános gazdasági érdekű – mint az egészségügy, oktatás, lakhatás, közlekedés, vízmű – szolgáltatást nyújtó állami szervek, vállalatok vagy magánvállalkozások érdekeit képviseli.

  http://www.ceep.eu/ (angol nyelvű)

A szakszervezetek és a munkáltatók között 1985-ben, Jacques Delors, az Európai Bizottság akkori elnökének ösztönzésére vette kezdetét a kétoldalú szociális párbeszéd, amely valódi tárgyalásoknak teret biztosító fórummá fejlődött.

A Maastrichti és az Amszterdami Szerződések tovább erősítették a szociális partnerek helyzetét, s a szociális párbeszéd az **európai szociális modell** meghatározó részévé vált. A szülői szabadságról, a részmunkaidőről és a határozott idejű munkaszerződésekről szóló irányelvek mind az európai szintű szociális párbeszéden is alapultak.

A Lisszaboni Szerződés pedig még tovább ösztönözte a szociális párbeszédet. Elismerte például a **növekedési és foglalkoztatási háromoldalú szociális csúcstalálkozó** szerepét, amelyen az Európai Bizottság, az Európai Tanács és a szociális partnerek képviselői vesznek részt.

A civil társadalmat és a szociális partnereket képviselő **Európai Gazdasági és Szociális Bizottság**, valamint a tagállamok helyi politikusait tömörítő **Régiók Bizottsága** konzultatív szervként, tanácsadói szerepkörben vesz részt a szociális párbeszédben.

Az európai szabályozás gazdasági ágazatokban betöltött jelentőségére tekintettel a szociális partnerek, a mezőgazdasági, kereskedelmi és iparkamarák, a főbb szövetségek, vezető vállalatok, oktatási és kutatató intézetek mind rendelkeznek európai képviselővel. Ezen szakmai szervezetek és érdekcsoportok mellett az intézmények vagy civil szervezetek által működtetett helyi tájékoztató irodákhoz is fordulhatunk.

HELYI TÁJÉKOZTATÓ IRODÁK ÉS AZ EURÓPÁRÓL FOLYTATOTT VITA HELYSZÍNEI

Az **Eurodesk** hálózat fogja össze az ifjúsági tájékoztató irodákat Európa-szerte, ahol Európa fiataloknak kínált lehetőségeiről kaphatunk tájékoztatást.

http://www.eurodesk.hu/

Az Európai Bizottság Európa-szerte több száz tájékoztató irodát akkreditál és támogat: a **Europe Direct** irodákban (EDIC) bárki ingyenesen tájékozódhat az uniós polgársághoz kapcsolódó lehetőségekről, például az utazás vagy a munkavállalás terén; az **Európai Dokumentációs Központok** (EDC) pedig uniós könyvtárak, ahol nyomtatott kiadványokhoz, uniós szakkönyvekhez lehet hozzájutni. A **Team Europe** tagjai pedig egy-egy téma szakértőjeként adnak elő egyes rendezvényeken.

https://europa.eu/european-union/contact_hu

Szerte Európában számos civil szervezet mindennapjai telnek az aktuális európai ügyek megvitatásával és magyarázásával. Ilyen a Magyarországi Európa Társaság is: független civil szervezet, amely a nemzetközi és magyar közéletben, szakmai körökben folyó eszmecserékben részt véve foglalkozik uniós kérdésekkel – az egységesülő Európa eszméjét támogatva és a közös európai értékrendet képviselve.

http://www.europatarsasag.hu/

A Nemzetközi Európai Mozgalom (European Movement International) tagszervezetei is Európa építését támogatják munkájukkal.

Az **Euronews** TV-csatorna európai ügyekkel kiemelten foglalkozó műsorai pedig 13 nyelven nézhetőek.

http://hu.euronews.com/

Az ARTE francia-német TV-csatorna több műsorában interkulturális szempontból közelítenek európai kérdésekhez. Számos tagállami média orgánum pedig a Brüsszelből, Strasbourgból és az európai fővárosokból tudósító munkatársaiknak köszönhetően folyamatosan nyomon követik az európai ügyek alakulását.

http://www.arte.tv/guide/en/?country=HU (angol nyelvű)

2 – EURÓPAI SZERVEZETEK: AZ EURÓPA TANÁCS ÉS AZ EURÓPAI UNIÓ

Habár az európai integráció történelme hosszú időszakot ölel fel, csupán a közelmúltban jöttek létre nemzetek feletti szervezetek.

A második világháború után, az európaiak közti konfliktusok szüntelen sorát lezárni kívánó eltökéltségből számos, együttműködésen alapuló szervezet született. Közülük, általános hatáskörük és politikai jelentőségük alapján, az Európa Tanács és az Európai Unió bizonyult a legfontosabbnak.

AZ EURÓPA TANÁCS

1949-ben jött létre az első európai szervezet[10], amelynek feladata a háborúknak és totalitárius rendszereknek hátat fordító Európa alapelveinek védelme és megerősítése lett.

Az Európa Tanács azóta is nemzetközi, kormányközi együttműködésen alapuló szervezet, amely döntéseit egyhangúlag hozza meg. 1950-ben fogadták el a nagy jelentőséggel bíró **Emberi Jogok Európai Egyezményét**, meghatározva így a humanista Európa alapértékeit.

Az **Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB)**, bár az Európa Tanács része, attól – is – függetlenül működik. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye betartásának felügyeletére hozták létre (lásd az európai értékekről szóló második részt).

A Bíróság ítéletei nagy hatást gyakoroltak az Egyezményt aláíró tagállamokra. A Tanács pedig kötelező előírást fogadott el a halálbüntetés eltörléséről.

Az Európa Tanács ösztönzi továbbá a véleménynyilvánítási, sajtó- és gyülekezési szabadságot, az egyenlőséget és a kisebbségek védelmét is. Olyan kérdésekkel kapcsolatban indított kampányt, mint a gyermekek védelme, az online gyűlöletbeszéd, vagy a romák, Európa legnagyobb kisebbségének jogai.

Az Európa Tanács székhelye Strasbourg. 2016-ban 47 tagból állt, amelyek között megtalálható az összes uniós tagállam is.

Az emberi jogokat illetően pedig az Európai Unió Bírósága (vö. alább) mindig tekintetbe vette az EJEB ítéleteit.

http://www.coe.int/ (angol nyelvű)

10 Ne tévesszük össze az Európa Tanácsot az Európai Tanáccsal: utóbbi az Európai Unió intézménye, tagjai pedig az uniós tagállamok állam- és kormányfői.

AZ ESZAK-TÓL AZ EU-IG

Az egyesült Európa hívei – az Európa Tanács kormányközi szervezet voltát szem előtt tartva – 1950-ben megfelelőbbnek érezték egy integráltabb, nemzetek feletti szervezet létrehozását.

Intergovernmental: cooperation Supranational: integration

Az **Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK)** koncepcióját Jean Monnet dolgozta ki a második világháború után, majd azt Robert Schuman hirdette meg 1950. május 9-én, a később Schuman-nyilatkozatként híressé vált javaslatában[11]. Ez a közös szén- és acélpiac létrehozását, azaz az akkori a két legjelentősebb gazdasági erőforrás, a szén- és acéltermelés összefogását és irányítását, s így Franciaország és Németország között további háborúk megakadályozását célozta. Mindez a Robert Schuman által megfogalmazott elvből ered: „*Európát nem lehet egy csapásra felépíteni, sem pusztán valamely közös szerkezet kialakításával integrálni. Konkrét megvalósításokra, de mindenekelőtt a tényleges szolidaritás megteremtésére van szükség*”[12].

Bár a szóban forgó hatáskör ma elég korlátozottnak tűnhet, de 1951-ben, a **Párizsi Szerződés** aláírásával került először sor arra, hogy a részes tagállamok (Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Németország és Olaszország) hatásköreik egy részét az ESZAK Főhatóságára, az Európai Bizottság elődszervezetére ruházzák át.

Az intézmény hatásköreinek szélesítése érdekében, s az Európai Védelmi Közösség kudarca után a **Római Szerződés** aláírásával **1957-ben** létrejött az **Európai Gazdasági Közösség**. Ez újra megerősítette a politikai integráció elvét, bár a szerződés aláírása elsősorban a – később egységes belső piaccá fejlődő – **közös piac megteremtését**, s így az áruk, szolgáltatások, a tőke és a munkaerő szabad áramlásának ösztönzését célozta.

A személyek szabad mozgása tekintetében fontos lépés volt a **schengeni térséget** megteremtő megállapodás 1985-ben, amely könnyebbé tette a tagállamok közötti utazást. 2016-ban nem minden uniós tagállam volt részese a megállapodásnak: az Egyesült Királyság és Írország nem kívánja aláírni, míg mások – Bulgária, Románia, Ciprus és Horvátország – még nem csatlakozhattak. Vannak azonban olyan harmadik országok is (mint Norvégia, Izland, Svájc és Liechtenstein), amelyek szintén aláírták a megállapodást.

11 Az Európa-napot ezért ünnepeljük május 9-én.
12 Lásd az Európa történelméről szóló első részt.

Az integráció folyamatában az alábbi szerződések elfogadása játszott jelentős szerepet

- **1986: az Európai Egységes Okmány aláírása**

  (1987-ben lépett hatályba)

  Az Európai Egységes tűzte ki célul az egységes belső piac megteremtését. Emellett új közösségi hatásköröket állapított meg.

- **1992: a Maastrichti Szerződés aláírása**

  (1993-ban lépett hatályba)

  A Maastrichti Szerződés vezette be az európai polgárságot és teremtette meg a mai Európai Uniót.

- **1997: az Amszterdami Szerződés aláírása**

  (1999-ben lépett hatályba)

  Az Amszterdami Szerződés tovább bővítette az Unió hatásköreit és megszilárdította szociális dimenzióját, a foglalkoztatáspolitikát közösségi szintre emelte. Emellett a szerződés tovább növelte az Európai Parlament szerepét is.

- **2001: a Nizzai Szerződés aláírása**

  (2003-ban lépett hatályba)

  A Nizzai Szerződés – a tucatnyi közép- és kelet-európai állam jövőbeli csatlakozására tekintettel – elsősorban az intézményi működés javítását célozta. E tekintetben részsikereket ért el.

- **2005: az Európai Alkotmány kudarca**

  Mivel számos tagállam nem volt elégedett a Nizzai Szerződéssel, létrejött az Európa jövőjével foglalkozó Európai Konvent. Ennek eredményeképpen 2003-ban elkészült az Alkotmányos Szerződés tervezete. Ezt azonban a holland és a francia népszavazás visszautasította, így az alkotmányt nem fogadták el.

- **2007: a Lisszaboni Szerződés aláírása**

  (2009-ben lépett hatályba)

Az Európai Alkotmányszerződés kudarca után kormányközi konferenciát hívtak össze, amely kidolgozta a Lisszaboni Szerződés tervezetét. Ebben szerepelt a korábbi tervezet általánosan elfogadott része: az Alapjogi Charta, az Európai Parlament hatásköreinek bővítése, az új tisztségek létrehozása, mint az Európai Tanács elnöke és az Európai Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője, illetve a további uniós bővítés és a kilépés lehetősége is.

2016-ban – hét, egymást követő bővítés után – 28 tagállam[13] alkotja az Európai Uniót. A tagállamokon kívül pedig hét ország[14] halad a csatlakozás felé.

13 Az uniós tagállamok csatlakozásuk sorrendjében: 1958: Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Németország, Olaszország; 1973: Dánia, Egyesült Királyság, Írország; 1981: Görögország; 1986: Portugália, Spanyolország; 1995: Ausztria, Finnország, Svédország; 2004: Ciprus, Cseh Köztársaság, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Málta, Szlovákia, Szlovénia; 2007: Bulgária, Románia; 2013: Horvátország

14 Öt tagjelölt ország: Albánia, Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság, Montenegró, Szerbia, Törökország.

Két potenciális tagjelölt ország: Bosznia, Koszovó (Ez a megnevezés nem érinti a jogállással kapcsolatos álláspontokat, továbbá összhangban van az 1244 (1999) sz. ENSZ BT-határozattal és a Nemzetközi Bíróság koszovói függetlenségi nyilatkozatról szóló véleményével)

UNIÓS INTÉZMÉNYEK A LISSZABONI SZERZŐDÉS ALAPJÁN

Az Európai Uniót nem egyetlen vezető képviseli. Nincs hierarchia az Európai Parlament, az Európai Tanács és az Európai Bizottság elnökei között.

A Római Szerződés aláírása (1957) óta született szerződések alapján létrejött uniós intézményi rendszer a tagállamok eltérő céljait és érdekeit hivatott összehangolni. A különböző politikai és gazdasági válságok néha hátráltatták az integráció elmélyítését.

A Lisszaboni Szerződést követve az alábbi sorrendben foglalkozunk az uniós intézményekkel:

- az Európai Parlament,
- az Európai Tanács,
- az Európai Unió Tanácsa,
- az Európai Bizottság,
- az Európai Unió Bírósága,
- az Európai Számvevőszék,
- az Európai Központi Bank

http://europa.eu/european-union/index_hu

Az Európai Parlament

A Lisszaboni Szerződés alapján az Európai Parlamentnek (EP) **750 tagja és egy elnöke** van – az európai képviselőket pedig a tagállamok állampolgárai 5 éves időtartamra, közvetlenül választják.

Az európai választásokat követően az EP-ben politikai csoportok jönnek létre az Unió politikai irányzatainak teljességét lefedve. A polgárokat így nem csak a nemzeti kormányaik képviselik az Európai Unió Tanácsában, hanem olyan politikusok is, akik nem nemzetiségük, hanem politikai hovatartozásuk szerint szerveződnek az Európai Parlamentben.

A közvetlen és általános választójog alapján történő választás 1979-es bevezetése óta az EP hatásköre egyre nőtt, és a polgárok európai szintű képviselete erősödött. Az Európai Parlament meghatározó szerepét az alábbi példák is jól mutatják:

- demokratikus ellenőrzés: az EP jóváhagyása nélkül a Bizottság tagjai (az elnök és a biztosok) nem tölthetik be tisztségüket

- jogalkotási hatáskör: az EP az Európai Unió Tanácsával együtt dönt számos és jelentős jogalkotási területen

- költségvetési hatáskör: az EP elfogadja vagy visszautasíthatja a Bizottság által előterjesztett uniós költségvetési tervezetet

A Lisszaboni Szerződés a nemzeti parlamentek szerepét is megerősítette. A szubszidiaritás elvével[15] összhangban az Európai Unió csak akkor és annyiban jár el, amikor és amennyiben hatékonyabban tud fellépni, mint az uniós országok a maguk megfelelő nemzeti vagy helyi szintjén. Ezen elv alapján a nemzeti parlamentek felléphetnek egy adott európai jogszabály vagy annak tervezete ellen.

Az Európai Parlament pedig folyamatosan szembesül a kihívással: miként erősíthető a polgárok uniós intézményekbe vetett bizalma?

http://www.europarl.europa.eu/portal/hu

Az Európai Ombudsman

A Maastrichti Szerződés hozta létre az Európai Ombudsman tisztségét. Az Európai Parlament 1995-ben választotta meg az első ombudsmant. E tisztség – mint az európai parlamenti képviselők esetében – 5 éves időtartamra szól és újraválasztható. Az ombudsman közvetítőként jár el az uniós polgárok és intézmények között. Az ombudsmannál az Unió területén székhellyel rendelkező vállalkozások és más szervezetek is tehetnek panaszt az uniós intézmények, szervek és hivatalok hivatali visszásságaival kapcsolatban.

https://www.ombudsman.europa.eu/hu/home.faces

Az Európai Tanács

Az Európai Tanács keretében a tagállamok **állam- és kormányfői**, az politikai vezetői üléseznek. A Lisszaboni Szerződés értelmében „*az Európai Tanács adja az Uniónak a fejlődéséhez szükséges ösztönzést, és meghatározza annak általános politikai irányait és prioritásait*" Bár ez az intézmény nem hoz uniós jogszabályokat, mint az Európai Unió Tanácsa és az Európai Parlament (lásd alább), azonban az Európai Tanács állásfoglalásai határozzák meg az uniós szakpolitikák alakulását.

A Lisszaboni Szerződés egyik fontos újítása volt az alábbi tisztség létrehozása: az **Európai Tanács elnökét** egyszer megújítható, két és fél éves időtartamra nevezi ki az Európai Tanács.

15 Vö. az uniós hatáskörökkel foglalkozó résszel.

Az Európai Tanács elnöke mellett az Unió képviseletét a nemzetközi színtéren – a Lisszaboni Szerződés által bevezetett másik újításként – az **Európai Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője** látja el. Az „EU külügyminisztere" emellett az Európai Bizottság egyik alelnöke, valamint az Európai Külügyi Szolgálat, az EU nem uniós országokkal dolgozó diplomáciai testületének irányítója.

http://www.consilium.europa.eu/hu/european-council/

http://www.consilium.europa.eu/hu/european-council/president/

https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage_en

(angol nyelvű)

Az Európai Unió Tanácsa

A rendszerint csak „Tanácsnak", vagy „Miniszterek Tanácsának" nevezett intézményt a Római Szerződés hozta létre, amelyben minden tagállam miniszteri szintű, az adott szakpolitika (mint például a mezőgazdaság vagy a közlekedés) területével foglalkozó képviselője kap helyet. A közösségi integráció előrehaladásával a tanácsi döntéshozatal is megváltozott. A Lisszaboni Szerződés a jogalkotási folyamat megkönnyítésére bevezette az ún. kettős többségi rendszert: Ennek értelmében a határozatok elfogadásához szükséges minősített többséghez legalább az EU népességének 65%-át képviselő tagállamok legalább 55%-ának támogatása szükséges. Ezt a rendszert 2014. november 1-e óta alkalmazzák.

Az egyes tagállami álláspontokat a Tanács tükrözi.

A Miniszterek Tanácsának elnöki tisztjét félévente más tagállam tölti be. A soros elnökség rendszere így minden országnak lehetőséget teremt arra, hogy az uniós napirend meghatározásával komoly szerepet tölthessen be az európai színtéren.

http://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/

Az Európai Bizottság

Az ESZAK Főhatóságából kialakuló Európai Bizottság lett az többszintű európai döntéshozatali rendszer első, nemzetek feletti intézménye. **A biztosok testületét tagállamonként egy-egy biztos alkotja, akik nem az őket küldő ország, hanem az Európai Unió egészének általános érdekeit képviselik.**[16] Munkájukban a meghatározott szakpolitikai területért felelős főigazgatóságok segítik őket.

Az intézmény munkáját az Európai Parlament többsége által is támogatott elnök irányítja.

16 A Lisszaboni Szerződés eredetileg úgy rendelkezett, hogy a Bizottság tagjainak száma a tagállamok számának kétharmadával legyen egyenlő. Az Európai Tanács 2009-ben azonban úgy határozott, hogy a Bizottság tagjainak száma továbbra is egyezzen meg a tagállamok számával.

A Bizottság hatáskörei és feladatai:

- az Európai Unió általános érdekeinek előmozdítása,
- jogszabály javaslatok előterjesztése – az erre egyedüliként jogosult intézmény, amely feladatát az integráció előmozdítása érdekében is végzi,
- a „Szerződések őre" – ha szükséges, az Európai Bíróság előtt is érvényt szerez az uniós jogszabályok betartásának (lásd alább),
- az Európai Unió szakpolitikáinak és költségvetésének végrehajtója,
- az Európai Unió nemzetközi színtéren való képviselete.

https://ec.europa.eu/commission/index_hu

Az Európai Unió Bírósága

A jogállamiság tiszteletben tartása különösen fontos az önkény, illetve az önkényes döntéshozatal ellenében. A szabályok kötelezettségeket teremtenek nem csak a polgárok, hanem a tagállamok és az Európai Unió számára is.

A luxemburgi székhelyű Európai Bíróság az Unió igazságügyi hatósága. Nemzetek feletti hatáskörében gondoskodik arról, hogy az európai uniós jogszabályokat mindegyik tagállam azonos módos értelmezze és alkalmazza, illetve hogy az uniós országok és intézmények betartsák az EU-jogszabályok rendelkezéseit. Tagállamok, intézmények, természetes és jogi személyek is indíthatnak eljárást a Bíróság előtt. Utóbbitól a nemzeti bíróságok is kérhetnek iránymutatást az uniós jogszabályok és intézkedések helyes értelmezésével vagy érvényességével kapcsolatban.

Az 1952-ben létrehozott Bíróság kiemelkedő szerepet játszott az általános európai érdekre alapozott uniós jogszabályok kidolgozásában. A jogszabályok alkalmazása során gyakran teremtett új mércét vagy előírást. A Bíróság jelentősen hozzájárult a versenyjogi szabályozás fejlődéséhez is.

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/hu/

Az Európai Számvevőszék

Az Európai Unió intézkedéseinek jogi ellenőrzése a pénzügyekre is kiterjed. Ezért hozták létre 1977-ben az Európai Számvevőszéket, amely ellenőrzi az uniós intézmények, szervezetek, illetve minden uniós forrást kezelő vagy abból részesülő szerv pénzügyeit és gazdálkodását. A Számvevőszéknek nincsenek jogi hatáskörei, de jelentéseivel segíti az Európai Unió Tanácsa, az Európai Parlament és más intézmények munkáját.

http://www.eca.europa.eu/hu/Pages/ecadefault.aspx

Az Európai Központi Bank (EKB)

Az 1998-ban létrehozott intézmény kezeli az eurót, az 1999-ben bevezetett egységes európai fizetőeszközt. Az Európai Központ Bank (EKB) legfontosabb feladata az euróövezetbeli árstabilitás fenntartása és ezáltal az egységes pénznem vásárlóerejének megőrzése. 2017-re tizenkilenc uniós ország lett az eurózóna tagja, azaz számukra az euró a hivatalos pénznem. A Szerződések biztosítják a Bank függetlenségét. A Lisszaboni Szerződés kiemelte, hogy az egységes monetáris és árfolyam-politika *„elsődleges célja az árstabilitás fenntartása és — e célkitűzés sérelme nélkül — az általános gazdaságpolitika támogatása az Unión belül, a szabad versenyen alapuló nyitott piacgazdaság elvével összhangban."*

Az EKB-t ne tévesszük össze az **Európai Beruházási Bankkal**, amely hiteleket nyújt az uniós célok megvalósítását szolgáló beruházásokhoz a tagállamokban, a bővítésben érintett és más partnerországokban.

https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.hu.html

TANÁCSADÓ SZERVEK

Bár nem uniós intézmények, két **tanácsadó szerv** – az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság, valamint a Régiók Bizottsága – is szerepet játszik az Európai Unió demokratikus életében.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB)

1957-ben, a Római Szerződések aláírásának évében alapították az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságot: ez a tanácsadó szerv képviseli a munkáltatók és munkavállalók szervezeteit, s más érdekcsoportokat (mint például a fogyasztókét). Tagjait öt évre nevezik ki. Az EGSZB híd-szerepet tölt be az uniós intézmények és a szervezett civil társadalom között.

Fő feladataként a szakpolitikák értékelésében **tanácsadóként** segíti az Európai Bizottság, az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsának munkáját. Ennek érdekében támaszkodhat tagjai szakértelmére és gyakorlati tapasztalataira. Az EGSZB – az uniós intézmények felhívására vagy saját kezdeményezésére – véleményt bocsát ki uniós jogszabályokkal vagy szakpolitikai kérdésekkel kapcsolatban.

http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.hu.home

A Régiók Bizottsága (RB)

A Régiók Bizottsága 1994-es létrejötte a helyi és regionális szervek uniós szintű döntéshozatalba való bevonását célozta. A Régiók Bizottságát a **helyi és regionális szinten megválasztott képviselők** alkotják, akiket a tagállamok javaslatára az Európai Unió öt évre nevez ki.

Minden olyan uniós döntést illetően ki kell kérni a Régiók Bizottsága véleményét, amely helyi és regionális hatásköröket érint – ilyen például a regionális politika, a környezetvédelem, az oktatás, vagy a közlekedés területe. A Régiók Bizottsága véleményeit az EGSZB-hez hasonló módon bocsátja ki.

Ez a szerv kettős célt szolgál: egyfelől az Európai Unió közvetítőjeként jár el a helyi hálózatok szintjén, másfelől pedig a választókerületeikhez közeli politikusok véleményét csatornázza be európai szinten.

A legtöbb régió – érdekeiknek az uniós intézményeknél való érvényesülésének előmozdítása végett, egyénileg vagy közösen – képviselteti magát Brüsszelben.

http://cor.europa.eu/hu/Pages/home.aspx

3 –AZ EURÓPAI UNIÓ HATÁSKÖREI ÉS DÖNTÉSHOZATALI ELJÁRÁSAI

AZ EURÓPAI UNIÓ HATÁSKÖREI

A tagállamok határozzák meg az uniós hatásköröket – egy összetett mechanizmus segítségével. E tekintetben a Lisszaboni Szerződés fontos pontosításokat illesztett az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződésekbe.

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) teljes körű listába foglalja az alapvetően három kategóriába osztható hatásköröket:

- **Az Európai Unió kizárólagos hatáskörei**

  Ezeken a területen csak az Európai Unió járhat el és alkothat jogszabályokat – minderre a tagállamoknak csak uniós felhatalmazás alapján van lehetőségük. Ilyen terület például a vámunió, a közös kereskedelempolitika, illetve az euróövezetbeli tagállamok monetáris politikája.

- **Megosztott hatáskörök**

  Ezeken a területeken mind a tagállamok, mind az Európai Unió eljárhat, s alkothat jogszabályt. A tagállamok azonban csak addig járhatnak el önállóan, amíg és amilyen mértékig az EU nem gyakorolja hatásköreit, illetve kifejezetten eltekint hatáskörei gyakorlásától. Erre példa a belső piac, a környezetvédelem, az energiaügy, a mezőgazdaság, vagy a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség szabályozása.

- **Támogató hatáskörök**

  (támogató, ösztönző vagy összehangoló intézkedések)

  Ezeken a területeken az Európai Unió – a tagállamok szuverenitásának korlátozása nélkül – az uniós országok intézkedéseit támogató, összehangoló vagy kiegészítő intézkedéseket hajthat végre. Példaként szolgál erre a kultúra, a turizmus vagy az oktatás területe.

A hatáskörök gyakorlásával kapcsolatban az Európai Unióról szóló szerződés (EUSz) az alábbi **három alapelvet** határozza meg:

- **A hatáskör-átruházás elve**

  A hatáskör-átruházás elvének megfelelően az Unió **kizárólag** a tagállamok által a Szerződésekben kifejezetten **ráruházott** hatáskörökön belül járhat el (alkothat jogszabályt vagy hozhat kötelező érvényű döntést).

  A Római Szerződés aláírása óta **a közösségi hatáskörök kiterjesztése** és megerősödése figyelhető meg.

- **A szubszidiaritás elve**

  Ezt az elvet az Egységes Európai Okmány vezette be, majd a Maastrichti és Amszterdami Szerződés erősítette meg. Azt jelenti, hogy az Európai Unió csak akkor és annyiban jár el, amikor és amennyiben hatékonyabban tud fellépni, mint az uniós országok a maguk megfelelő nemzeti vagy helyi szintjén. Ez az elv csak azon a területeken érvényesül, amelyek nem tartoznak az Európai Unió kizárólagos hatáskörébe.

  A Lisszaboni Szerződés megerősítette érvényesülését, amikor felhatalmazta a nemzeti parlamenteket, hogy ellenőrizzék a szubszidiaritás elvének betartását.

- **Az arányosság elve**

  Azt jelenti, hogy az uniós fellépés **sem tartalmilag, sem formailag** nem terjedhet túl a Szerződések célkitűzéseinek eléréséhez szükséges szinten. Az arányosság elve megköveteli, hogy az uniós jog valamely rendelkezése által alkalmazott eszközök alkalmasak legyenek az érintett szabályozással kitűzött célok megvalósítására, és ne menjenek túl az azok eléréséhez szükséges mértéken.

Végül, de nem utolsó sorban: egyértelmű, hogy az Európai Unió –szerepvállalásának formájától és szintjétől függetlenül – jelen van szinte minden, a mindennapjainkat meghatározó területen. Számos szakpolitika született európai szinten, mint például a közös agrárpolitika, a szociálpolitika vagy az energiapolitika.

UNIÓS DÖNTÉSHOZATALI ELJÁRÁSOK

Fontos, hogy ismerjük az Európai Unió intézményeit és cselekvési területeit – ez azonban nem elég ahhoz, hogy megértsük a széles körben, naponta születő uniós döntések meghozatalának menetét és az azt meghatározó elveket.

Az Európai Unió tekintetében kétfajta elgondolás, a nemzetek feletti és a kormányközi döntéshozatal érvényesül. Utóbbi esetében a nemzeti szint a meghatározó, míg a nemzetek felettiség a nemzeti szinten túlmutató érdekek érvényesülését helyezi előtérbe. Egy adott jogszabály elfogadásának módja többek között attól is függ, hogy a szabályozás tárgya nemzetek feletti, vagy pedig inkább kormányközi természetű-e.

A rendes jogalkotási eljárás (az együttdöntés)

Ez az eljárás egyenlő súlyt biztosít az Európai Unió Tanácsa és az Európai Parlament számára. A rendes jogalkotási eljárás során a Bizottság terjeszti elő az adott jogszabály (rendelet, irányelv vagy határozat) javaslatát a két jogalkotó intézménynek, amelyeknek a jogszabály elfogadásához megegyezésre kell jutniuk egymással.

Konzultációs eljárás

Ez az eljárás csak bizonyos jogalkotási területeken – például a belső piaccal kapcsolatos mentességek és a versenyjog esetében – érvényesül. A rendes jogalkotási eljáráshoz képest a konzultációs eljárás során kevésbé meghatározó szerep jut az Európai Parlamentnek, az csak mint tanácsadó testület jár el: jóváhagyhatja vagy elutasíthatja a javaslatot, illetve javasolhatja annak módosítását – a Tanácsot azonban jogilag nem köti a Parlament véleménye.

Egyetértési eljárás

A korábban hozzájárulási eljárásként ismert egyetértési eljárás során a Parlament jóváhagyhatja vagy elutasíthatja a javaslatot, de nem módosíthatja azt. Ez az eljárás a Parlamentnek vétójogot biztosít, mert véleményét a Tanács nem bírálhatja felül. Ezt az eljárást alkalmazzák új tagállamok csatlakozása vagy az Unióból való kilépés esetében is.

A nyitott koordinációs módszer (OMC)

A kormányközi döntéshozatal egyik formája, amely során a tagállamok úgy koordinálhatják szakpolitikáikat, hogy az nem eredményez kötelező erejű uniós jogalkotási intézkedéseket, és nem kötelezi az uniós országokat jogszabályok bevezetésére vagy módosítására. Az Európai Parlament és Bíróság lényegében nem vesz részt az OMC folyamatában.

Megerősített együttműködés

A tagállamok növekvő száma és az egyhangú döntést kívánó területeken a szükséges kompromisszumkötés nehézségeit érzékelve teremtették meg a megerősített együttműködés lehetőségét. Ez olyan esetekben is alkalmazható, amikor az együttműködésben nem minden tagállam kíván részt venni – ugyanis elegendő kilenc uniós ország részvétele, hogy az Unión belül külön szabályozással szorosabb együttműködést valósítsanak meg egyes kérdésekben. Bár vannak kritikusai, akik szerint ez az eljárás az Európai Unió megosztottságához vezethet, az elgondolás hátterében az áll, hogy az együttműködéshez később olyan országok is csatlakozni kívánnak, akik eredetileg nem akartak részt venni benne. Ezt az eljárást alkalmazták a házasságfelbontásra alkalmazandó jog és az egységes szabadalmi oltalom létrehozásának területén; alkalmazásának lehetőségét pedig jóváhagyták a pénzügyi tranzakciós adóra vonatkozólag is.

4 – AZ EURÓPAI UNIÓ EREDMÉNYEI

Az európai közösség építése tartós békét és számos politikai, gazdasági és szociális eredményt teremtett, amelyből ma minden európai polgár részesülhet. A megkülönböztetés elleni küzdelemtől kezdve a dolgozók jogainak elismeréséig, vagy a mezőgazdaságtól és vidékfejlesztésről kezdve a közlekedés és az egészségügy területén át a fogyasztóvédelemig – hosszú az eredmények listája.

Összegyűjtöttünk néhányat a legjellemzőbb példák közül:

AZ EURÓPA 2020 STRATÉGIA

Az „Európa 2020" az Európai Unió foglalkoztatási és növekedési stratégiája. Öt kiemelt cél formájában határozza meg, milyen eredményeket kell az Európai Uniónak 2020 végére elérnie a következő területeken:

1. Foglalkoztatás
    - a 20 és 64 év közötti korosztály 75%-ának legyen munkája

2. Kutatás és fejlesztés (K+F)
    - az Európai Unió GDP-jének 3%-át fordítsa kutatásra és fejlesztésre

3. Éghajlatváltozás elleni küzdelem és fenntartható energiagazdálkodás
    - az üvegházhatású gázok kibocsátása 20%-kal csökkenjen az 1990-es szinthez képest
    - a megújuló energiaforrások aránya nőjön 20%-ra
    - 20%-kal javuljon az energiahatékonyság

4. Oktatás

- a korai iskolaelhagyók aránya csökkenjen 10% alá
- a 30 és 34 év közötti uniós polgárok legalább 40%-a rendelkezzen felsőfokú végzettséggel

5. Küzdelem a szegénység és a társadalmi kirekesztés ellen

- legalább 20 millióval csökkenjen azok száma, akik nyomorban és társadalmi kirekesztettségben élnek, illetve akik esetében a szegénység és a kirekesztődés reális veszélyt jelent
- a korai iskolaelhagyók aránya csökkenjen 10% alá
- a 30 és 34 év közötti uniós polgárok legalább 40%-a rendelkezzen felsőfokú végzettséggel

http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_hu.htm

https://ec.europa.eu/info/strategy/european-semester/framework/europe-2020-strategy_hu

MOBILITÁS ÉS KÉPZÉS

Európában a határokon átnyúló mobilitás hosszú múltra tekint vissza – különösen, ami a kereskedőket, kézműveseket és a diákokat illeti. Az Európai Unió ezt a hagyományt folytatva fejlesztette a mindenki, s főleg a fiatalok számára nyitott programjait – például az általános iskolások, diákok, gyakornokok, fiatal önkéntesek, vagy a tanárok, oktatók, s a művészek számára. Ezek úgy teremtenek lehetőséget a szakmai képesítésre, hogy mellette az európaiság tudatát is mélyítik.

Az 1999-ben indított bolognai folyamat ösztönzi a hallgatók, valamint a felsőoktatásban dolgozó oktatók és kutatók mobilitását és cseréjét. A közös teljesítménymutatók elérése érdekében egymással kompatibilisebbé, összehangolhatóbbá teszi a felsőoktatási rendszereket. Ez vezetett el az Európai Felsőoktatási Térség (EHEA) és a tanulmányi eredmények elismerésének megkönnyítését szolgáló Európai Kreditátviteli- és Gyűjtési Rendszer (ECTS) megteremtéséhez. Mindezek nagymértékben ösztönözték a diákok mobilitását.

Az Erasmus +

Az 1987-ben indult Erasmus mobilitási programoknak köszönhetően az utóbbi harminc évben több, mint hárommillió európai diák tanulhatott más tagállamban is. 2017-ben nem kevesebb, mint harminchárom ország vett részt a programban, amely innovatív oktatási és képzési módszereket, a diákat segítő új szolgáltatásokat, valamint a kutatásban és az egyetemek és az üzleti élet közötti együttműködésben is újításokat vezetett be. Az oktatók és más felsőoktatásban dolgozók is részt vehetnek a programban. Az Erasmus előnyeiben részesülők közül sokakban ennek köszönhetően tudatosult és érlelődött – a bizonyos szempontból máig gyerekcipőben járó – európai polgárság érzése. A programot időközben kiterjesztették a keleti és a déli partnerség, valamint a Nyugat-Balkán országaira is.

2014-ben a korábbi mobilitási programokat egyesítve létrejött az Erasmus+ program – tovább folytatva az európai történelmen alapuló kulturális határok megnyitását, s a mindennapok szintjén is elősegítve, hogy mi, európaiak jobban megismerjük és megértsük egymást.

http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_hu

Az Erasmus+ egyik programja, az **Európai Önkéntes Szolgálat (EVS)** segítségével a 17-30 év közötti fiatalok külföldre utazhatnak, hogy ott önkéntesmunka-projektekben vegyenek részt. Egy ilyen szolgálat 2 héttől 12 hónapig is tarthat. Emellett érdemes megjegyezni egy Erasmus+ programon kívüli lehetőséget is: az EVS feltételeihez hasonló módon működő **Európai Szolidaritási Testület**be olyan fiatalok jelentkezhetnek, akik a közösség érdekeit szolgáló önkéntes vagy szakmai projektmunkákban – például katasztrófa sújtotta területeken az újjáépítésben – szeretnének részt venni.

http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/opportunities-for-individuals/young-people/european-voluntary-service_hu

https://europa.eu/youth/solidarity_hu

Az Erasmus+ program résztvevői **Youthpass** tanúsítványt is kapnak annak elismerésére, hogy mivel foglalkoztak és mit tanultak az adott projekt, illetve ifjúsági csere folyamán.

https://www.youthpass.eu/hu/login/

Europass

Az ún. európai készségútlevél öt dokumentuma – önéletrajz, nyelvi útlevél, mobilitási igazolvány, oklevélmelléklet és bizonyítvány-kiegészítő – segítségével képességeinket és végzettségeinket könnyen érthetővé tehetjük Európa-szerte. Használhatják például tanulók, gyakornokok, tanárok, oktatók, munkavállalók, HR vezetők, fejvadászok vagy álláskeresők is.

https://europass.cedefop.europa.eu/hu/documents

A POLGÁROK EURÓPÁJA

A Bizottság „**Európa a Polgárokért**” programja az uniós polgárság ösztönzésére szolgál. A program kezdetben a testvérvárosi kapcsolatok erősítésére alapult – ez a rendszer pedig sokáig fontos szerepet játszott a tekintetben, hogy Európa polgárai részt vegyenek egy, a kulturális sokszínűségében egységes, s a világra nyitott Unió építésében. A program a közös értékeinken, történelmünkön és kultúránkon alapuló európai identitás megteremtését célozza.

http://www.tpf.hu/palyazatok/126/europa-a-polgarokert

http://ec.europa.eu/citizenship (angol nyelvű)

http://eacea.ec.europa.eu/index_en.php (angol nyelvű)

KULTÚRA

A „**Kreatív Európa**” program a kulturális sokszínűségünk megerősítését és a közös kulturális örökségünk fejlesztését szolgáló, a kreatív és audiovizuális ágazatok határokon átívelő együttműködésekben megvalósuló projektjeit és kezdeményezéseit támogatja.

Az Európai Unió a kulturális cserekapcsolatok ösztönzésére is létrehozott mobilitási programokat, amelyeknek köszönhetően a kulturális ágazat dolgozói és a művészek külföldi tapasztalatokkal gazdagodhatnak.

http://www.kreativeuropa.hu/

https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/ (angol nyelvű)

EURÓPA A MINDENNAPOKBAN

Bár első látásra talán fel sem tűnik, az európai közösség megteremtése egyre több, az Európai Unióban élő ember mindennapjaiban hozott jelentős változásokat. Néhány példa az eddig elért eredményekből:

Utazás határok nélkül

Ma már szabadon, útlevél felmutatása nélkül utazhatunk a schengeni térségben részes uniós országok és Svájc, Izland, Norvégia és Liechtenstein között (a Schengeni Megállapodást 1985-ben írták alá). Ha valaki egyszer jogszerűen belépett a schengeni térségbe, úgy határellenőrzés nélkül, szabadon mozoghat a schengeni országok között.

Az Európai Egészségbiztosítási Kártya

Ennek a kártyának köszönhetően, szükség esetén, az uniós polgárok ideiglenes tartózkodásuk során bármelyik tagállamban igénybe vehetik az állami egészségügyi ellátást, és azok költségeit a nemzeti egészségügyi biztosításuk fedezi.

http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=509&langId=hu

Vége a barangolási díjaknak

Az Európai Bizottság, a Tanács és a Parlament eltökéltségével szembesülve a mobilszolgáltatók 2007 óta több mint 90 %-kal csökkentették a roamingdíjaikat. 2017. június 15-étől pedig nem is számíthatnak fel ilyen díjat: a belföldi díjszabás vonatkozik a más uniós országokba ideiglenesen ellátogató európaiakra is.

Olcsóbb légi közlekedés
A közlekedési ágazat liberalizációja a nyolcvanas években vette kezdetét. Mindez hatalmas feladatot jelentett a nemzeti monopóliumok lebontása és az érvényben lévő árszabályozások miatt, de a liberalizáció különösen eredményesnek bizonyult a légi közlekedést illetően: megnőtt a járatok száma, s főleg a „fapados" légitársaságok árszabása miatt általánosságban is zuhantak a jegyárak, csökkentek az utazók költségei.

Fogyasztóvédelem
A fogyasztók jogainak védelmét akkor is tiszteletben kell tartani, ha egy másik uniós országban történő áru- vagy szolgáltatásvásárlás során merülnének fel problémák. Emellett az Európai Unió magas fokon védi a fogyasztók biztonságát is.

A légi utasok például járatkésés, járattörlés vagy túlfoglalás esetén (amikor az utas nem utazhat azzal a járattal, amelyre jegyet váltott) a repülőút hosszától függő, illetve a repülőjegy és/vagy a szállás költségét fedező kártérítésre jogosultak.

https://europa.eu/european-union/topics/consumers_hu

Az egységes európai segélyhívószám

2000 óta a 112-es európai segélyhívószám az Európai Unió teljes területéről mind vezetékes, mind mobiltelefonról ingyenesen hívható. Aki ezt a számot tárcsázza, annak hívása azonnal az angolul és a helyi nyelven is beszélő segélyszolgálatokhoz – a mentőkhöz, a rendőrséghez, illetve a tűzoltósághoz – fut be.

Készpénzfelvétel ATM-ből

2002. július 1-e óta az euróövezeten belül, belföldön és külföldön ugyanúgy lehet a bankautomatákból (ATM) készpénzt felvenni és hitelkártyával fizetni.

*

* *

Ezek a konkrét példák is jól mutatják az Európai Unió intézkedéseinek köszönhető fejlődést.

Bár közhelyesen hangzik, de vitathatatlan, hogy számos válság és kihívás legyőzése során az Európai Unió nagyobb békét és jólétet teremtett az európaiak számára, mint amelyet valaha is tapasztalhattak. Ezek az eredmények pedig a közös értékeink, a demokrácia, a jogállamiság és az alapvető jogok tiszteletben tartásával születhettek meg.

Ne feledjük: az Európai Unió szervezete – közvetve vagy közvetlenül – az általános választójogon alapul. Így természetesen megjeleníti a választópolgárok akaratát tükröző politikai trendeket, amelyeket a parlamenti és nemzeti képviselők juttatnak érvényre.

A béke, az európai értékek és eredmények könnyen megkérdőjeleződhetnek, s nem vehetjük biztosra egyiket sem. A mi felelősségünk, hogy megőrizzük és továbbiakban is formáljuk Európa pozitív örökségét, átadva azt a következő generációknak is.

EUbyCITIZENS